

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН І БІЗНЕСУ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри

_____ О. П. Степанов
«_____» _____ 2021р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ 292 «МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЮ ПРОГРАМОЮ
«МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ»

Тема: «Перспективи розвитку глобальних міст у сучасній світовій економіці»

Виконавець: Румянцев Едуард Володимирович, група
МЕВ-401

(підпис виконавця)

Керівник: канд. екон. наук, професор, професор кафедри
міжнародних економічних відносин і бізнесу ФМВ НАУ
Татаренко Наталія Олексіївна

(підпис керівника)

Нормоконтролер: к.е.н., доцент, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин і бізнесу ФМВ НАУ
Панікар Герман Юрійович

(підпис нормоконтролера)

Київ – 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних економічних відносин і бізнесу
спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини»
освітньо-професійна програма «Міжнародні економічні відносини»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Степанов О.П.

«__» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ
на виконання кваліфікаційної роботи
Румянцев Едуард Володимирович

1. Тема роботи «Перспективи розвитку глобальних міст у сучасній світовій економіці» затверджена наказом ректора «05» квітня 2021 р. №557/ст.
2. Термін виконання роботи: з 03 травня 2021 року по 20 червня 2021 року.
3. Вихідні дані до роботи: законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти щодо регулювання глобальних міст у світі, матеріали й аналітичні звіти, щорічні звіти міжнародних організацій: Організація Об'єднаних Націй, Глобальний індекс міст, а також дослідження маніфесту нової урбаністики.
4. Зміст пояснювальної записки: теоретичні засади дослідження глобалізації як чинника розвитку глобальних міст, аналіз розвитку глобальних міст та перспективи сталого розвитку глобальних міст.
5. Перелік обов'язкового ілюстративного матеріалу: у роботі розміщено 1 рисунок та 6 таблиць.
6. Презентація основних результатів дипломної роботи в електронному вигляді. Розроблена презентація в Microsoft Office Power Point, складає 15 слайдів.

7. Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Вивчити літературні джерела з предмету дослідження та написати заяву про затвердження теми кваліфікаційної роботи	29.03.2021	Виконано
2.	Затвердити план дослідження та отримати завдання до виконання кваліфікаційної роботи	29.04.2021	Виконано
3.	Теоретичні засади дослідження глобалізації як чинника розвитку глобальних міст.	03.05.2021 – 10.05.2021	Виконано
4.	Аналіз розвитку глобальних міст як сучасний світогосподарський процес.	11.05.2021 – 17.05.2021	Виконано
5.	Визначити урбаністичні аспекти сталого розвитку глобальних міст.	18.05.2021 – 24.05.2021	Виконано
6.	Написати реферат, вступ, висновки та оформити список використаних джерел і додатки	25.05.2021 – 27.05.2021	Виконано
7.	Оформити кваліфікаційну роботу та пройти перевірку на плагіат	28.05.2021	Виконано
8.	Попередній захист кваліфікаційної роботи	07.06.2021	Виконано
9.	Передати кваліфікаційну роботу рецензенту для рецензування (за 10 днів до захисту)	04.06.2021	Виконано
10.	Передати кваліфікаційну роботу науковому керівникові для написання відгуку (за 7 днів до захисту)	07.06.2021	Виконано

8. Дата видачі завдання: « 20 » квітня 2021р.

Керівник кваліфікаційної роботи
Н.О.

(підпис керівника)

Татаренко

(П.І.Б)

Завдання прийняв до виконання

(підпис випускника)

Румянцев Е.В.

(П.І.Б)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи «Перспективи розвитку глобальних міст у сучасній світовій економіці»: 100 сторінок, 6 таблиць, 1 рисунок, 71 літературних джерел.

Перелік ключових слів (словосполучень): ГЛОБАЛЬНЕ МІСТО, ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, СТАЛИЙ РОЗВИТОК МІСТ, СВИТОГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС, УРБАНІЗАЦІЯ.

Об'єкт дослідження: процес становлення глобальних міст у контексті процесів глобалізації.

Предмет дослідження: глобальне місто та його роль у світовій економічній системі.

Мета кваліфікаційної роботи: дослідження розвитку глобальних міст у сучасній світовій економіці.

Методи дослідження: загальні методи (аналіз, синтез, індукція, дедукція, класифікація), теоретичні методи (системний аналіз), економіко-статистичні, графічні та інші.

Отримані результати та їх новизна: полягає у розкритті ролі та значення глобальних міст у сучасній світовій економіці.

Значущість виконаної роботи та висновки: подальше створення достатніх умов для формування та розвитку глобальних міст з урахуванням сучасних тенденцій світової економіки.

Рекомендації щодо використання результатів: матеріали кваліфікаційної роботи рекомендується використовувати при написанні звітів щодо впливу глобальних міст на економічний розвиток.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1	
ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ МІСТ.....	10
1.1. Сутність та характеристика глобалізації як чинника формування глобальних міст.....	10
1.2. Глобальне місто як центр надання глобальних послуг.....	18
1.3. Роль глобальної мережі міст у процесах глобалізації.....	32
РОЗДІЛ 2	
ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНИХ МІСТ ЯК СУЧАСНИЙ СВІТОГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС.....	41
2.1. Об'єктивність процесу формування і розвитку глобальних міст.....	41
2.2. Основні типи мегаполісів і особливості їхніх функцій.....	52
2.3. Формування і розвиток глобальних міст в системі напрямів і пріоритетів держави.....	61
РОЗДІЛ 3	
УРБАНІСТИЧНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ МІСТ.....	67
3.1. Глобальне місто у контексті концепцій сталого розвитку.....	67
3.2. Розвиток глобальних міст на території Європи	84
ВИСНОВКИ.....	92
СПИСОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	95

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Глобалізація викликала собою зміни в масштабах територіалізації економічних і політичних процесів. Глобальні міста надали нового масштабу динаміці територіалізації. Ключова особливість цих змін полягає у відмові від колишніх аналітичних категорій і колишніх ієрархій. Це приводить до нововведень у теоріях і методах, а отже, і до живої полеміки. У 90-х роках суперечка загострилася, і з'явився новий проект дослідження міських проблем, а також низка різних незалежних питань, пов'язаних із цим. У свою чергу, глобалізація призвела до появи в науковій літературі нового напрямку, в якому міста розглядаються з зовсім іншої точки зору, ніж раніше.

Нові потужні гравці в постмодерних умовах простору міжнародних відносин можна віднести до глобальних (світових) міст. Іншими словами, в останні десятиліття глобальні міста були учасниками МВ, виконуючи такі функції, як створення, форматування, переформатування МВ та посередництво. Цей новий статус глобальних міст, їх універсальність у просторі МВ, а також конкуренція та співпраця між цими містами досягають вищезазначених тем.

Сучасне глобальне місто пропонує ендогенний ключ до динаміки й умов існування глобальної економіки. Методологічно це означає, що глобалізацію можна вивчати за допомогою ґрунтовних соціологічних і антропологічних досліджень процесів, що протікають у містах. Цей процес зумовлює необхідність проходження від самої вершини до підніжжя в прагненні охопити все розмаїття технологічних процесів, культури, інфраструктури тощо як часткової можливості глобального контролю, сконцентрованої в містах, можливості, яка є однією з особливостей глобальної економічної системи.

Більше того, сучасна «глобальна економіка» охоплює безліч спеціалізованих міжнародних сфер, що відповідають певним галузям,

точніше, тим їхнім складовим, які функціонують у міжнародному масштабі: різноманітні фінансові підгалузі, бухгалтерські, юридичні, рекламні, будівельні, інженерні, архітектурні, телекомунікаційні послуги тощо. Незважаючи на те, що в деяких випадках вони можуть перетинатися, у кожній з них своя географія мереж, особливо у фінансових і пов'язаних із ними галузях.

Глобальне місто становить стратегічний простір, у якому глобальні процеси відбуваються на території держави, а глобальна динаміка долає державні інституціональні заходи. У цьому сенсі модель глобального міста відкидає уявлення про те, що глобальна й національна економіки є взаємовиключними. Основне завдання моделі в тому, щоб представити економічну глобалізацію не просто як потоки капіталу, а і як роботу з координування, управління та обслуговування цих потоків, а також як роботу з обслуговування різноманітної діяльності фірм і ринків, що функціонують більше ніж в одній країні. Це також означає, що глобалізація не є чимось екзогенним. Частково вона виходить зсередини національних корпоративних структур та еліт, динаміки, розглянутої як початок процесу денационалізації. Існують місця, де глобальні процеси справді переживають як вторгнення ззовні, але глобальне місто – це те місце, де глобальні процеси можуть активізуватися зсередини країни за участі певних національних сил глобалізації.

Найбільш важливими в науковому розумінні для автора під час роботи над кваліфікаційною роботою були теоретичні розробки провідних вітчизняних та західних фахівців, зокрема:

Глобальні міста є об'єктами наукової інтерпретації багатьох західних науковців, серед яких, зокрема: К. Аббот, Дж. Биверсток, Ф. Бродель, П. Геддес, М. Кастельс, Р. Коген, С. Сассен, П. Тейлор, М. Тимберлейк, Р. Флорида, Дж. Фрідман, П. Холл, Дж. Якобс та ін.

На вітчизняному просторі: А.П. Садовенко, В.Х. Арутюнов, В.С. Куїбіда, В.В. Толкованов, В.І. Куценко, І.К. Бистряков, Е.М. Лібанова та інші.

Крім цього, беручи до уваги розвиток глобальних міст Європи, автором використано використано праці дослідників, які присвятили свої роботи питанням розвитку та порівняння глобальних міст, зокрема: М. Тейлор, П. Флора, К. Хамнетт та ін.

Метою дипломної роботи є дослідження розвитку глобальних міст у сучасній світовій економіці.

Відповідно до поставленої мети виділяють основні завдання:

- визначити сутність та характеристику глобалізації;
- охарактеризувати глобальне місто як центр надання глобальних послуг;
- визначити роль глобальних мереж міст в світовому просторі;
- дослідити політику формування і розвитку глобальних міст;
- визначити основні типи мегаполісів і особливості їх функцій;
- оцінити формування і розвиток глобальних міст в системі напрямів і пріоритетів держави;
- визначити передумови виникнення концепції сталого розвитку;
- охарактеризувати розвиток на території Європи глобальних міст.

Об'єктом дослідження є процес становлення глобальних міст у контексті процесів глобалізації.

Предметом дослідження є глобальне місто та його роль у світовій економічній системі.

Методологія дослідження. Методологічну основу дослідження становлять фундаментальні положення глобалізації міст. Також методологія дослідження спирається на такі методи: теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу, абстрактно-логічного, економіко-математичного моделювання, порівняльних та експертних оцінок, а також методи логічного, системно-структурного аналізу

економічних процесів та зв'язків, статистичного, порівняльного та діалектичного підходів.

Теоретичну основу роботи склали економічні дослідження вітчизняних та зарубіжних учених.

Структура дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновку та списку бібліографічних посилань використаних джерел. В роботі розміщено 6 таблиць та 1 рисунок. Список бібліографічних посилань використаних джерел включає 71 найменування на п'яти сторінках.

РОЗДІЛ 1

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ МІСТ

1.1 Сутність та характеристика глобалізації як чинника формування глобальних міст

Протягом багатьох століть спостерігається процес поступового зближення країн і народів світу. Але тільки зараз розвиток даного процесу значно прискорилося. Глобалізація передбачає вступ держав світу і всього суспільства в нову фазу взаємодії, яка характеризується безмежністю і універсальністю. Саме процес глобалізації з початку 90-х рр. ХХ ст. став переважною теоретичною схемою пояснення світового порядку [43, с. 168].

Перші згадки про глобалізацію в суспільних науках з'явилися в працях економістів, які відзначали формування єдиного світового ринку. Цей процес характеризувався зростаючою інтеграцією ринків товарів і послуг, а також капіталу. Таким чином, глобалізація спочатку стала очевидною саме в економічній сфері. Основоположником терміну «глобалізація» прийнято вважати американського вченого Т. Левіта, який в 1983 р в своїй статті в *Harvard Business Review* писав про злиття ринків окремих продуктів, вироблених великими транснаціональними корпораціями (ТНК). В даний час переважна більшість дослідників глобалізації намагаються звести її до процесів поступового стягування світової спільноти в єдиний простір, існуюче за єдиними законами і правовими нормами, що в підсумку повинно привести до втрати різноманітності і унікальності соціумів, різноманіття різних цивілізацій [33, с. 16].

Йдеться про своєрідну гомогенізації світового співтовариства, яке не тільки зачіпає його виробничо-господарську сферу, а й призводить до змін на чисто побутовому рівні. Ці зміни характеризуються масовою уніфікацією потреб людей як на фізіологічному рівні, так і в духовному і культурному

відношеннях. Тим самим повинна відбутися «свого роду уніфікація і стандартизація етнокультурного, релігійно-історичного сприйняття сучасності усіма народами світу» [33, с. 16].

Звідси випливає висновок, що глобалізація є рукотворним процесом, свого роду політикою, свідоме проведення якої часто приписують розвиненим країнам на чолі з США.

Так, наприклад, Н. Абдулгамідов і С. Гурбанов розглядають глобалізацію як процес, що має однополюсну природу, і визначають його як «інституціоналізацію системи неоколоніальної експлуатації світової економіки «імперіалізмом долара» [6 с. 20].

А. Г. Дугін і ряд інших дослідників також вважають, що всі події в рамках глобалізації відбуваються в інтересах США. При цьому головною їх метою є максимальне розширення зони поширення американського долара [1, с. 169]. Відомий економіст В. Іноземцев міркує в ширшому контексті і стверджує, що глобалізація являє собою тривалий процес встановлення і зміцнення панування європейського капіталізму [31, с. 42].

Існують і радикальні точки зору, як, наприклад, закордонного дослідника І. Валлерстайна, який розглядає глобалізацію як спробу встановлення контролю однієї цивілізації над рештою світу або як встановлення однією державою монополії над світовими ринками [51, 52].

Більшість подібних ідей засновано на тому факті, що саме завдяки глобалізації США досі справляються з величезним зовнішнім боргом (він породжується щорічними гігантськими дефіцитами балансу по поточних операціях), який, за даними Міністерства фінансів США, на кінець 2015 р склав 17,5 трлн долл.

Таким чином, глобалізація дозволяє США, навіть з урахуванням недавньої світової економічної кризи, уникати дефолту і зберігати за доларом роль ключової валюти в світовому господарстві [31, с. 234].

З урахуванням сказаного можна зробити висновок, що відбувається свого роду дифузія понять глобалізації та формування монополярного

світового господарства, при якому ступінь індустріального розвитку країни визначається часткою сфери послуг у виробництві ВВП. Ми поділяємо точку зору В. Перського і В. Глуховцева про те, що подібне зрощування економічних категорій є наслідком ідеологічної детермінанти, сформульованої західними політологами в кінці 70-х - початку 80-х рр. минулого століття. Дана ідеологія була названа процесом глобалізації, щоб в умовах розпаду СРСР і системи країн соціалізму приховати наявність ідеологічної складової в капіталістичній системі і показати, що в своєму розвитку капіталістичне господарство дійсно орієнтується виключно на об'єктивні закони капіталізму. І все ж ідеологічний компонент в країнах західної демократії присутній і значно впливає на систему виховання населення, на сприйняття цінностей інших культур і народів, на процес формування національного господарства, а також на розвиток інтеграційних відносин.

Ця ідеологічна детермінанта базується на національно-психологічному, культурно-історичному та релігійному світогляді. Вона була привнесена в країни Євросоюзу з США і до цього дня активно нав'язується ними решті світу. Говорячи про 80-х рр. минулого століття, ми маємо на увазі період розвитку світової економіки в умовах так званого очікування результатів «холодної війни» і формування узгоджених імперативів становлення нової геоекономічної моделі світового господарства в умовах припинення існування як такої соціалістичної системи господарювання. У цей період США на законодавчому рівні сприяють створенню ТНК, виробництво яких базується за межами національних кордонів, і забезпечують митно-тарифні пільги на ввезену в штати продукцію, вироблену даними ТНК [33, с. 42].

У 1989 р приймається так званий Вашингтонський консенсус, принципи якого спрямовані на реалізацію політики всілякої лібералізації руху факторів виробництва, приватизації, державного дерегулювання та уніфікації прав власності в світовому господарстві. Дані принципи, по суті, являють собою квінтесенцію неоліберальної моделі і призводять до послідовної втрати

функцій і ролі національних держав у визначенні вектора свого економічного розвитку.

У 1997 р. був сформульований Поствашингтонський консенсус, імперативи якого в якості цілей позначали соціально-економічний розвиток націй, збереження екологічного середовища, ліквідацію диспропорційного рівня доходів і загальне сприяння демократизації суспільства на основі уніфікації демократичних стандартів. Головне, що хотілося б відзначити, виходячи з усього вищесказаного, що розробники даних принципів діяли так, ніби демократія є певним товаром, який можна безперешкодно ескортувати або імпортувати.

На ділі спроби уніфікації демократичних стандартів призвели до того, що їх просування в різних державах супроводжувалося використанням насильницьких методів. А яке насильство - це вже прояв імперських амбіцій, у яких немає нічого спільного з глобалізацією, що має, на нашу думку, об'єктивну переважно економічну природу. Таким чином, монополярність світового господарства є логічним продовженням «ідеології протистояння і підпорядкування потенціалів всієї світової спільноти інтересам країн так званого постіндустріального розвитку» [33, с. 19].

Отже, невірним буде ототожнювати імперські домагання західної цивілізації на панування в світовій системі і будь-які прояви політичних амбіцій, зарозумілості окремих правителів при розпалюванні націоналістичних настроїв в суспільстві, усталеному високим рівнем економічного, науково-технічного розвитку та високою міжнародною конкурентоспроможністю, з процесом глобалізації. Для того щоб зрозуміти сутність глобалізації, необхідно звернутися до генезису даного процесу, до часу, коли людське суспільство вступило на шлях розвитку суспільних відносин. Історично склалося, що багато народів так чи інакше, в тій чи іншій формі взаємодіяли один з одним. У цьому сенсі мав місце процес, який з'явився фактично з моменту виникнення перших державних (державних) утворень [39, с. 163]. Йдеться про інтернаціоналізацію світової економіки. У сучасному

вигляді цей процес виражений в розширенні експорту товарів і послуг за національні кордони з одночасним припливом іноземних продукції і послуг з-за кордону, збільшення об'ємів іноземних інвестицій в національну економіку та національних - за кордон, міжнародному переміщенні робочої сили.

На етапі своєї зрілості інтернаціоналізація була пов'язана з розширенням обсягів світової торгівлі, яке стало можливо завдяки економічній політиці тих держав, що сприяли цьому процесу. Йдеться про ступінь відкритості національних економік цих держав, яка залежить від рівня лібералізації зовнішньоекономічної діяльності обраної країни і може виражатися, наприклад, у зовнішньоторговельній сфері показниками експортної та імпоротної квоти. На сучасному етапі розвитку процесу інтернаціоналізації акцент поступово зміщується в бік переміщення самих факторів виробництва: капіталу, трудових та інформаційних ресурсів. Капітал є одним з найважливіших факторів, який «зчепив» національні господарства в світову господарську систему.

Світові фінансові зв'язки стали рости з 70-х рр. минулого століття, і до сьогоденного моменту міжнародна міграція капіталу, що об'єднує позичковий, підприємницький та інші його види, стала обчислюватися сотнями мільярдів доларів і привела до утворення нових фінансових ринків, де величезні масиви вільних фінансових коштів, що шукають вигідного застосування.

Таким чином, більшість країн світу, які висловили бажання підключити свої національні економіки до світової фінансової мережі, сьогодні обплутані величезною кількістю зв'язків, в яких беруть участь тисячі різних фінансових інститутів. Іншим процесом, що є результатом інтернаціоналізації, є «транснаціоналізація» світової економіки. Транснаціоналізацією прийнято вважати процес розширення міжнародної діяльності промислових фірм, банків, компаній сфери послуг, їх вихід за національні межі окремих країн. Тобто транснаціоналізація акцентує увагу лише на інституційному аспекті глобальних бізнес-процесів: діяльності транснаціональних корпорацій (ТНК)

і банків (ТНБ) по всьому світу. Транснаціоналізація світової економіки стала можлива завдяки таким процесам, як:

- якісний розвиток нових засобів транспорту і зв'язку (поява Інтернету), яке забезпечило швидке розповсюдження товарів і послуг;
- використання передових науково-технічних та інших нових технологій внаслідок прискорення поширення НТР;
- поява електронних торгових майданчиків як нової форми ведення економічної діяльності;
- введення міжнародними економічними організаціями в світову практику єдиних стандартів в податкової, регіональної, аграрної, антимонопольної політики та ін.

ТНК являють собою гігантські за своїми розміром і охопленням виробничо-збутові структури, що зв'язують національні господарства багатьох країн. У світовому господарстві панують кілька сотень найбільших компаній-гігантів, що визначають основні пропорції світового виробництва, розвиток найважливіших галузей світового господарства. Сукупна потужність деяких ТНК порівнянна з можливістю не тільки невеликих, але і середніх держав. Філії ТНК як представники великого приватного бізнесу більше не повинні адаптуватися до діючих в тій чи іншій країні порядків, а тепер самі впливають на структуру їхніх економік, зайнятість, оплату праці, висувають вимоги до рівня кваліфікації місцевих кадрів [25, с. 50].

Все це на сьогоднішній момент робить ТНК основними суб'єктами міжнародних економічних відносин, що реалізуються через підприємницьку діяльність. Таким чином, ТНК взяли на себе роль найважливішої рушійної сили глобалізації світового господарства, і саме вони найбільшою мірою зацікавлені в максимальному відкритті національних кордонів різних країн, щоб мати необмежений доступ до природних, людських, інтелектуальних ресурсів, до внутрішніх ринків для збуту своєї продукції і послуг [51, с. 159].

Послідовність перерахованих вище процесів, а саме відкриття національної економіки для торгово-економічного співробітництва з іншими

країнами в ході лібералізації, наступний за цим процес інтернаціоналізації, в ході якого і здійснюється дана взаємодія, основними провідниками якого, як уже було зазначено, є ТНК, призводить до тому, що формується єдиний всепланетарний ринок товарів, послуг, капіталу, робочої сили і знань.

При розгляді відтворювального процесу в матеріалізованих виразах (з позиції інвестицій) до вказаних етапах додається фаза ресурсного забезпечення, що представляє собою підготовку до виробництва (наукову, технологічну, фінансову та ін.). Також фаза споживання доповнюється післяреалізованого обслуговуванням [52, с. 9].

Таким чином, ми вважаємо, що процес глобалізації характеризується рівнем інтернаціоналізації відтворювального процесу (надалі в цілях зручності формулювання ми будемо використовувати термін «процес виробництва світового ВВП») в масштабах світової економіки. При цьому під інтернаціоналізацією ми розуміємо винос відтворювального циклу як в цілому, так і в окремих його фазах за межі національних кордонів з метою оптимізації витрат і збільшення прибутку, а також отримання доступу до джерел сировини і / або нових ринків збуту продукції.

Сучасні світогосподарські зв'язки характеризуються уповільненням темпів зростання міжнародної торгівлі і мобільності капіталу, а в деяких випадках і їх зниженням. У світлі даних тенденцій багато експертів заговорили про нову еру деглобалізації, в яку країни прагнуть до локалізації свого розвитку, що, як наслідок, призводить до меншого взаємозв'язку і взаємозалежності економік світу.

Тому, що світова торгівля знижує темпи, є кілька причин, але головною більшість експертів вважають поступово зменшення торгового дефіциту США (величина, на яку імпорт більше експорту). Це відбувається частково тому, що Штати стали більше використовувати власні нафту і газ, частково через те, що американська економіка не купує стільки, скільки раніше, і інші економіки поки не взяли на себе цю роль.

Запропоновані факти обмежуються сферою обміну, а одні лише показники міжнародної торгівлі, навіть з урахуванням світових потоків капіталу, не здатні повністю відобразити такий складний процес, як глобалізація, а саме її головний, економічний аспект. Процес глобалізації, як ми зазначали раніше, впливає на весь відтворювальний цикл. Тому для встановлення нинішнього стану глобалізації необхідно визначити рівень інтернаціоналізації відтворювального процесу в масштабах світової економіки.

Під інтернаціоналізованими відтворювальними циклами (ІОЦ) розуміються винесені за національні рамки процеси розширеного відтворення, ланками якого виступають національні та наднаціональні господарюючі суб'єкти. За своєю структурою ІОЦ розпадається на дві складові частини: інтернаціоналізована частина сфери виробництва і інтернаціоналізована частина сфери обігу.

На нашу думку, показником, що характеризує інтернаціоналізацію частина сфери виробництва, слід вважати рівень розвитку міжнародного виробництва, яке являє собою розміщення за кордоном виробничої діяльності по додаванню вартості, що здійснюється під іноземним контролем або на підставі іноземного контролю за прийняттям рішень [53, с. 3].

На сьогоднішній момент система міжнародного виробництва формується найбільшими ТНК за допомогою різних інструментів, в першу чергу прямими іноземними інвестиціями (ПІІ), які дозволяють закордонному інвестору (ТНК) здійснювати значний ступінь контролю над управлінням підприємствами з ПІІ, в ролі яких виступають закордонні філії ТНК. До того ж ПІІ є основним засобом, за допомогою якого фірми розширюють свою територіальну присутність за рамками національних кордонів [53, с. 11; 13, р. 1]. На сьогодні чинні концепції та моделі глобальних міст стикаються з проблемою кордонів принаймні двічі: межі масштабу території як такої і межі поширення глобалізації в організаційній структурі галузей, інституційних систем, місць і тощо. У випадку з глобальним містом доречно

розглядати таку стратегію, яка акцентує швидше основну динаміку, ніж міську одиницю як контейнер що вимагає територіального обмеження.

1.2 Глобальне місто як центр надання глобальних послуг

Одна з ключових тенденцій розвитку територій в сучасному світі - це процес урбанізації. Інтенсивні процеси утворення міських агломерацій і їх розвитку викликають питання не тільки у урбаністів, соціологів і управлінців, вони стають предметом обговорення в цілому в рамках соціальної філософії, політичної науки і соціології.

Новий міський простір виступає середовищем для формування глобальної еліти і глобальної системи нового управління, нових і модернізованих соціальних практик.

Міста відіграють провідну роль у вдосконаленні всіх сфер людської життєдіяльності: економічної, соціальної, політичної, культурної. Кількість і якість міського простору структурує і визначає не тільки внутрішньополітичну спрямованість державної та регіональної діяльності влади, а й зовнішньополітичну, оскільки агломерації, і мегалополіси як територіальні утворення стають повноправними суб'єктами міжнародних відносин, зонами культурного престижу і центрами, де формуються вигляд і образ майбутнього як на глобальному, так і на національному рівні.

Мінливість геополітичного і гео економічного простору змушує дослідників використовувати величезну кількість критеріїв і оцінок для виділення і вивчення глобальних міст, в результаті чого в науковій літературі можна зустріти безліч термінів, що описують такі міста: мегаполіс, світове місто, альфа-місто, глобальний місто і ін. Виходячи з аналізу існуючих теоретичних і емпіричних досліджень, можна зробити висновок, що глобальне місто являє собою регіональний центр, що володіє значним рівнем ділової активності, людським, інформаційним і культурним капіталом, розвиненою

інфраструктурою і інноваційним потенціалом. У зв'язку з цим місто - це і «ворота в глобальний світ», що дозволяє при наявності достатніх підстав говорити про роль міста-регіону в світовій політиці.

Найбільш цікавим нам представляється питання про соціогуманітарну складову суб'єктності міст у вигляді агломераційних територій. Розглянемо питання, пов'язані з можливостями агломерацій з проведення в життя рішень, що стосуються дипломатії, а також культурної і науково-освітньої діяльності.

Термін «світове місто» був введений в науковий обіг вченим-урбаністом П. Геддесом в 1915 р в праці «Еволюція міст», де він аналізує досвід середньовічних міст-держав і намагається виявити схожі риси в сучасних містах, що мають найбільший вплив. Особливою ознакою світового міста є не тільки сила його впливу, але ще і його багатовікова історія. Поступово теорія «світових міст» заміщається теорією «глобальних міст».

Автором нової теорії стала С. Сассен, що розвинула ідеї П. Дікена і Дж. Фрідмана. Дікен підійшов до проблеми з боку геоeкономіки і в своїй головній праці «Global Shift: The Internationalisation of Economic Activity» [32] зосередив увагу на ролі міст в виробничих ланцюжках транснаціональних корпорацій.

Для нього глобальне місто - це в першу чергу центр, який виконує інтернаціональні економічні функції.

Згідно Фрідману, глобальні міста - «міста з явним домінуванням в економіці насамперед фінансової сфери і сектора послуг. Вони тісно пов'язані системою комунікацій і фінансовими транзакціями разом складають всесвітню систему контролю над ринковою експансією» [25].

Основні ідеї теорії Фрідмана полягають в наступному:

- 1) глобальне місто має можливість інтеграції в світову економіку шляхом взаємодії зі світовим капіталом, воно концентрує в собі капітал, а також надає площадку для здійснення функції контролю над капіталом;
- 2) глобальне місто прагне до концентрації людських ресурсів;
- 3) глобальне місто примітне значною поляризацією населення, як соціальної, так і територіальної;

4) внаслідок розвитку і зростання глобальних міст фінансові можливості держави перестають покривати їх соціальні витрати.

Але сучасний інтерес до тематики дослідження міст як самостійних суб'єктів світової політики пов'язаний в першу чергу з роботами С. Сассен [40] і П. Тейлора [34].

Багато в чому спираючись на ідеї Фрідмана, Сассен акцентує увагу на ролі міст у процесах управління світовою економікою. Міжнародний поділ праці, як один з наслідків глобалізації, призвело до появи «центрів надання високотехнологічних послуг», якими і є глобальні міста. Підсумовуючи ідеї Сассен та інших дослідників, можна виділити види послуг, що надаються глобальним містом (див. Табл. 1). Група міжнародних дослідників - «Дослідницька група глобалізації та світових міст» (Globalization and World Cities Study Group, GaWC) [64] на чолі з П. Тейлором склала на основі робіт С. Сассен рейтинг міст.

Таблиця 1.1

Послуги, що надають глобальні міста

Види послуг	Спосіб реалізації
Послуги в сфері дипломатії	Місце присутності дипломатичних представництв інших держав (наявність посольств і консульств), штаб-квартир і представництв міжурядових і неурядових міжнародних організацій
Фінансові послуги	Розміщення штаб-квартир транснаціональних корпорацій і банків, торговельних майданчиків, інвестиційних компаній і рейтингових агентств
Ділові послуги	Центри ділової активності та ділової інфраструктури, простір присутності юридичних фірм, рекламних і маркетингових агентств, медіакорпорацій

Послуги в політичній сфері	Розміщення найважливіших державних структур, політичних партій, розміщення штаб-квартир. Центри політичних маркетингових і соціальних досліджень. Територія, де відбувається «політична історія»
Послуги в сфері культури та туризму	Проведення культурних заходів, надання необхідної інфраструктури, створення модних трендів. Найважливіші центри культурного престижу і соціалізації населення
Послуги в сфері науки та освіти	Центри колективного користування науковим обладнанням, університети (академічна мобільність професорсько-викладацького складу і студентів)
Послуги в формі проектування зразку бажаного майбутнього	Розробка і моделювання, апробування концепту «розумні міста», «технополіси», створення нових форм інфраструктури і моделей соціальної поведінки

Джерело: S. Sassen, *The Global City: New York, London*, Princeton Univ. Press, Princeton, 2001.-P.48.

Робота групи стала мостом від теоретичного вивчення глобальних міст до емпіричного. Сьогодні існує безліч класифікацій міст за обсягом впливу, які складаються на основі виділення їх найважливіших функцій, механізмів їх впливу на світові економічні потоки і політику. Серед класифікацій можна виділити Індекс глобальних міст (*The Global Power City Index - GPCI* [20]), що випускається Інститутом стратегії розвитку міст спільно з Фондом ім. Морі в Токіо, і аналітичні матеріали Дослідницької групи глобалізації та світових міст (*Globalization and World Cities Study Group - GAWC*). Результати досліджень представлені в роботі 2015 р. «Роль глобальних міст в сучасній системі міжнародних відносин» [14].

Феномен міста як політичної, соціальної та економічної одиниці світової системи в умовах трансформації міжнародних відносин і переходу до нового технологічного укладу є цікавий предмет досліджень. Ключові питання - яку саме роль візьме на себе цей суб'єкт і які інструменти його взаємодії з навколишньою реальністю? На відміну від європейських міст Середньовіччя та раннього Нового часу сучасні міста не мають військових ресурсів, їх доля - економіка, технології і політика, мода і формування образів майбутнього. Крім того, міста стали найважливішими демографічними і соціальними об'єктами політичних, соціальних і економічних суб'єктів.

Міста представлені у вигляді столичних округів, регіонів, одиниць адміністративно-територіального поділу. Теорія і практика «глобальних міст» і проблема їх суб'єктності налічує вже кілька десятиліть. Міста, і в першу чергу «міста-регіони», «міста-держави», «глобальні міста» і міста - «ворота в глобальний світ», стали по-справжньому вузлами нової глобальної економіки, політики і нової соціальної реальності, що дозволяє нам розглянути в роботі якісні зміни в характері впливу агломерацій на сучасні політичні та соціальні процеси в умовах поточного етапу глобалізації.

Методологія Дж. Най розглядає «м'яку силу» через призму уявлення і просування національних інтересів і цінностей на міжнародній арені, але потреба відстоювання інтересів може виникати і всередині держави, на регіональному рівні. Тому можна розширити застосування даного поняття і на міста, тим самим розкривши його багатогранність і можливість застосування на різних рівнях територіальних утворень. Дослідник вважає, що в цьому сенсі в світовій політиці важливо формувати порядок денний і залучати інших, а не тільки змушувати їх змінюватися, погрожуючи військовою силою або економічними санкціями. Така м'яка сила, завдяки якій інші хочуть того ж, що і ви, не примушує, а залучає людей [26].

На нашу думку, слід розкрити ключові аспекти відтворення «м'якої сили» глобальних міст. Для пояснення можливості участі глобального міста в

реалізації державної стратегії «м'якої сили» потрібно позначити кілька підходів до визначення міста:

- 1) місто як місце концентрації розвинених інфраструктурних мереж;
- 2) місто як середовище існування «глобального суспільства»;
- 3) місто як система статусів і середовище професіоналізму;
- 4) місто як світ городян;
- 5) місто як бренд.

Всі ці підходи до визначення міста в сукупності характеризують місто як складну, багатокомпонентну систему, здатну функціонувати в якості суб'єкта глобального ринку послуг і учасника міжнародних політичних процесів. Публічна дипломатія реалізується через вибудовування безлічі горизонтальних зв'язків на академічному, культурному, громадському рівнях. Мережевий підхід до аналізу концепції «м'якої сили» дозволяє включити глобальні міста в список учасників її реалізації. Такі міста відіграють важливу роль в процесі відтворення складових «м'якої сили» - ідеології та культури. Цікавою видається також методологія досліджень, запропонована в рамках проекту «Global Power City Index 2017 Summary» [66].

У цьому міждисциплінарному дослідженні використовуються структурно-функціональний і мотиваційний методи. Виділяються наступні функції: Economy, R & D, Cultural Interaction, Livability, Environment, Accessibility, а також суб'єкти, що впливають на міський розвиток: Manager, Researcher, Artist, Visitor, Resident.

Функціонування системи міжнародних відносин забезпечується за допомогою дипломатії. Встановлення між державами дипломатичних відносин тягне за собою обмін дипломатичними представництвами. Кількість представництв залежить від інтенсивності міждержавних зв'язків. Як правило, вони засновуються в столиці і стратегічно важливих містах країни.

Продовжуючи вивчення ролі міст в дипломатичних зв'язках між державами, можна відзначити, що процеси глобалізації та наростання взаємозалежності акторів світополітичної системи привели до появи нового

типу дипломатії - багатосторонньої, що має на увазі участь більше двох сторін в процесі обговорення і пошуку рішення проблеми. Багатосторонню дипломатію ще часто називають конференційною, так як вона здійснюється в рамках спеціального скликання конференції, саміту, комісії, семінару і т.п.

У зв'язку з цим місто і міська інфраструктура задіюються при вирішенні організаційних і технічних проблем, пов'язаних, наприклад, з місцем проведення, розміщенням делегацій, наданням необхідних умов для роботи. При обліку активності міста також слід брати до уваги кількість угод і договорів, підписаних в місті, що проходять в ньому заходи і конференції. Високий рівень політичної активності міста ідентифікується насамперед через розташування в ньому штаб-квартир і представництв міжнародних структур - міжурядових і неурядових міжнародних організацій. У рейтингу за кількістю штаб-квартир міжнародних міжурядових організацій беззаперечним лідером є Нью-Йорк, в якому знаходяться ООН і ряд її великих структурних підрозділів.

Варто зазначити, що розвинена інфраструктура і транспортна доступність роблять глобальне місто привабливим місцем для розміщення в ньому головних офісів неурядових організацій і рухів, що мають переважно транснаціональну основу. Вигідне геополітичне положення і розгалужені політичні, економічні та культурні зв'язки глобального міста використовуються акторами як великий стратегічний ресурс, який отримує особливе значення в рамках стратегічного партнерства з державами, на території яких розташовані міста.

Глобальні міста є центрами світового масштабу в сфері розвитку науки і технологій. По-перше, місто - споживач інновацій і нових технологій. Йому потрібні інновації для вирішення як локальних завдань (облаштування та розвиток міського середовища), так і глобальних (розвиток транспортних та комунікаційних каналів, безпеку, захист навколишнього середовища).

По-друге, глобальний місто виступає в якості «регіону-ескалатора» [36] планетарного масштабу. Саме в ньому готуються фахівці для різних наукових областей. Глобальний місто є також основним постачальником інноваційних

рішень, креативних наукових кадрів. Економічний розвиток в значній мірі спирається на сектор надання наукових послуг. У містах розташовуються і центри колективного користування, афілійовані до НДІ і університетам, що знаходять відображення в наукових статтях, які публікують вчені. Виходить, що «велика наука» робиться в великих наукових центрах, розташованих в глобальних містах.

Це служить фактором міграції дослідників і вчених не тільки з України, але і з інших країн світу. Однак академічна мобільність зачіпає не тільки професорсько-викладацький склад, а й студентів. Молодіжну міграцію можна класифікувати різними способами. Найчисленніша - це внутрішня міграція абітурієнтів.

Це свідчить про те, що міста є місцем тяжіння молоді, в тому числі перспективною і талановитою, але і породжує проблему нестачі гуртожитків і загострює адаптаційні процеси першокурсників до життя в новому місті. Такі ж проблеми виникають при зовнішньої міграції абітурієнтів, але в порівнянні з внутрішньої вона носить набагато скромніший характер. В умовах глобалізації активізується короткострокова мобільність студентів. Провідні вузи світу співпрацюють один з одним і укладають договори на проведення стажувань, обмінних програм, програм подвійного диплому. Це забезпечує ротацію носіїв знань різних наукових шкіл країн світу, що насичує дослідження новими ідеями і підходами, стимулює розвиток наукового знання саме в глобальних містах, тому що регіональні центри часто не мають розвиненої наукової інфраструктури, отже, вони менш конкурентоспроможні перед глобальними науковими центрами.

Відповідно до цих же критерієв проводиться академічна мобільність дослідників і професорсько-викладацького складу.

Все це формує образ регіону як центру освіти і науки.

В умовах глобалізації конкурентною перевагою міста є володіння значним культурним спадком. Все частіше відзначається зв'язок між високим рівнем культури і рівнем економічного розвитку. У глобальному місті

пропозицію в сфері культури виступає одним з елементів економіки. Володіння значним культурним капіталом дозволяє брати участь в проведенні великих заходів усфері культури і мистецтва та активно розвивати необхідну інфраструктуру для розміщення туристів. Глобальне місто виступає як центр «зони культурного престижу» [37, с. 421], орієнтир в рівні якості життя.

Можна сказати, що глобальне місто стає і центром туристичної діяльності, що проявляється в збільшенні масштабів туризму і інтенсивності туристичних потоків. Р. Коллінз розглядає цивілізацію як «зону престижу», яка володіє мережевою структурою, утвореної соціальними контактами і потоками людей. Цивілізація як «зона престижу» відрізняється від цивілізації як культурної одиниці. Цивілізація, по Коллінзу, виступає джерелом самоідентифікації для представників цієї цивілізації, а також притягує до себе тих, хто знаходиться за її межами. В рамках цієї теорії міста розглядаються як цивілізаційні центри - «зони культурного престижу» цивілізацій, а цивілізація - як регіон впливу глобального міста.

На формування «зон культурного престижу» впливають такі фактори [30, с. 115]:

- рівень економічного розвитку, достатній для забезпечення виробництва культури;
- історичні передумови, культурне місіонерство;
- наявність безлічі соціальних мереж, їх перетинів;
- наявність стратегії розвитку, в тому числі в галузі культури;
- участь у системі відносин з іншими культурними центрами, активне сприйняття.

Глобальний місто має достатню економічну та інфраструктурну основою, а також достатній попит для відтворення культури. У ньому відбувається перетин безлічі глобальних мереж: наукових, політичних і т.п. Прикладом перетину може служити навчання або підвищення кваліфікації зарубіжних фахівців, культурний обмін і т. п.

Ще одна важлива складова ролі глобальних міст в концепції «м'якої сили» - це надання акторам комунікацій для її реалізації. Основним каналом поширення «м'якої сили» є комунікаційні мережі ЗМІ. Обсяг інформаційного обміну між містами дозволяє акторам найбільш ефективно транслювати свої ідеї і цінності гранично великим аудиторіям. Також ми можемо спостерігати нерівномірність розподілу інформаційних ресурсів в світі. Абсолютна більшість ЗМІ глобального значення розташовані в глобальних містах. Технічна сторона мовлення повністю залежить від можливостей мереж комунікацій.

Глобальний місто в силу свого технологічного та інфраструктурного розвитку може надати ЗМІ новітні системи поширення інформації. Таким чином, воно бере участь у створенні та контролі інформаційних потоків, а значить, і в формуванні глобального порядку денного. До того ж авторитет глобального міста посилює статус новин. Особливе геополітичне становище доповнюється здатністю створювати, зберігати і передавати колосальні обсяги інформації. Глобальний місто є сервером - місцем зберігання інформації в світовому масштабі. Інструментами міста з розповсюдження свого впливу служать світові медіакорпорації, рекламні агентства, кіностудії, що глобально поширюють інформацію, в більшості своїй набуває політичного забарвлення. Те, як місто може бути використане акторами як провідник «м'якої сили», залежить від «потенціалу ідеологічної консолідації» [37, с. 430].

Будь-яке суспільство має історично сформовану систему цінностей, значущих символів і культурних стереотипів. «Потенціал ідеологічної консолідації» показує ступінь готовності суспільства прийняти нові ідеї, відмінні від традиційних. Крім того, глобальне місто виділяється концентрацією політичної, адміністративної та фінансової еліти. Під впливом зовнішнього впливу відбувається уніфікація життя в просторі глобальних міст. Культура міста завжди була схильна до впливу міграційних потоків, а глобалізація в рази посилила цей вплив. Одночасно з цим глобальні міста задають рівень споживання для всього світу. З кожним роком в них

з'їжджається все більше і більше людей, причому як з країн, що розвиваються, так і з розвинутих. Такі міста дають можливість отримати визнання, розвиток і більш високі доходи. Ця теза підтверджується показниками урбанізації. Глобальні міста активно просувають і популяризують «міський» спосіб життя. При цьому такі міста практично ніколи не потрапляють в рейтинги за рівнем «якості життя» - причини їхньої привабливості лежать в іншій площині. Магнетизм міста заснований на пропозиції людині величезного спектру можливостей для самореалізації. Простір глобального міста - це високотехнологічна середа, безперервні процеси виробництва, моментальна комунікація. Насадженню і популяризації «глобального» способу життя також активно сприяють транснаціональні корпорації (ТНК). Для компанії набагато доцільно мати стандартизований ринок, а не підлаштовуватися під національну специфіку. Але навіть якщо компанія йде по шляху розробки спеціальної концепції просування свого товару, що враховує особливості ринку тієї чи іншої країни, їй набагато легше працювати, використовуючи ресурси глобального міста.

В результаті цього підрозділу ми пропонуємо матрицю для складання рейтингу міст як агентів держав і самостійних гравців в процесі реалізації комунікаційної стратегії «м'якої сили». Вища фаза розвитку міста - агломерація - це глобальний місто або, як його ще називають, світове місто або альфа-місто. Критерії, що ідентифікують дані найважливіші з економічної точки зору урбанізовані регіони, аргументують тезу про функціонування міст як суб'єктів «м'якої сили» на наступних підставах:

- культура - кількість і якість продуктів, вироблених в сфері культури (кількість міжнародних культурних обмінів і заходів, обсяг туристичних потоків);

- наука і освіта - кількість навчальних закладів і наукових інститутів світового рівня; кількість програм обміну; наявність і кількість грантів, які видаються муніципальною владою закордонним вченим;

-дипломатія - оцінка ресурсів міста в сфері дипломатії і потенціал впливу у вирішенні глобальних питань (володіння статусом столиці, а число дипломатичних представництв; участь муніципального рівня влади в міжнародних заходах; надання містом майданчики для проведення міжнародних заходів);

-комунікаційне середовище - привабливість міста як місця для життя, дозвілля, взаємодії, створення інформації та обміну нею.

Якщо ж включити в загальну сукупність питання, пов'язані з роллю глобальних міст в сучасному світі, то ми можемо побачити наступне:

-рівень ділової активності - інтенсивність комунікаційної взаємодії еліт, можливості по формуванню груп інтересів і груп тиску на основі галузевих інтересів. Майданчиками для врегулювання балансу інтересів можуть стати міжнародні або національні галузеві та економічні конференції, які проводяться на платформі конурбацій;

-людський капітал - кількість науково-освітніх кластерів, вищих освітніх установ, що входять в число провідних «центрів знання» світу, наукоградів; студенти, аспіранти, викладацький склад. Формування наукової, політичної, економічної еліти відбувається на базі глобальних міст, які пропонують величезну кількість можливостей для реалізації власного потенціалу і включення в агломерационну середу в якості її повноцінного і активного суб'єкта;

-інформаційний капітал - частка висвітлення міжнародних новин в провідних місцевих ЗМІ, інформаційна та комунікаційна інфраструктура, кількість кореспондентських пунктів ЗМІ глобального значення, що базуються в даному місті. Саме в містах створюються інформаційні приводи, що підсилюються статусом столичності. Також агломерація сама по собі є брендом, що має на увазі наявність комунікаційних полів з високою щільністю інформації;

-культурний капітал - кількісний і якісний показник туристичної привабливості, музейних і виставкових майданчиків світового рівня, участь в міжнародних культурних проектах. [14, с. 52].

Цікавим видається і використання сучасного концепту «соціотехнічного уявного» [42] стосовно міста як центральної просторової одиниці світу майбутнього.

Утопії і антиутопії - глобалісти і фантасти досить часто звертають свій науковий і творчий пошук до проблематики агломераційного, а по суті і базового, міського розвитку. Образи можуть варіюватися від блискучих міст науки і знань (технополісів) до анклавів цивілізації, оточених нетрями. Але, на нашу думку, світ майбутнього повинен виходити з того, що глобальні міста і агломерації можуть об'єднуватися, створюючи єдину економічну, інфраструктурну, виробничу, транспортну, культурні мережі, з метою утворення мережевих мегаструктур майбутнього.

У зв'язку з цим дослідження урбаністів і філософів в галузі науки і техніки перетинаються в дослідженнях, присвячених майбутньому місту.

Один з найважливіших агломераційних ресурсів - людський капітал, лідери думок якого є активними суб'єктами агломерації. Взагалі агломерацію можна розглянути як побут людей, які іменують себе представниками глобального суспільства. У зв'язку з цим можна виділити кілька груп громадськості і визначити тим самим сфери функціонування публічної дипломатії:

- представники позакультурної громадськості, які проживають в агломерації на постійній основі (експатріанти, керівники ТНК, дипломатичні працівники та члени їх сімей, діячі культури і мистецтва);

- тимчасово проживають на території агломерації (туристи; інвестори; суб'єкти маятникової міграції, які працюють в місті, але живуть за його межами; державні службовці, військові);

- колишні жителі, що повертаються в рідне місто на певний час;

- жителі міста.

Представники даних аудиторій можуть виступати як суб'єкти, об'єкти, в тому числі і як інструменти публічної дипломатії. Все залежить від стратегічних цілей і завдань, поставлених в ході розробки програми розвитку агломерації та надання послуг. Агломерації - це «ворота в глобальний світ», які формують наддержавну і транснаціональну мережу глобального масштабу, яка впливає на еволюцію світової спільноти і його складових частин. Найбільш яскраві приклади «глобальних воріт» - найбільші агломерації розвиненого світу: Нью-Йорк, Лондон, Париж і Токіо. Ці глобальні міста представляють собою економічні центри розвитку макрорегіонів (Північної Америки, Західної Європи) і держави – Японії.

Одним із способів взаємодії між подібного роду територіальними утвореннями, які носять транснаціональний і наддержавний характер, є публічна дипломатія. Відмінні риси публічної дипломатії в ХХІ ст. : вона здійснюється державними і недержавними суб'єктами; ґрунтується на концепції «м'якої сили», управлінні інформаційними потоками, брендингу держав і представленості в глобальній мережі Інтернет; має на увазі внутрішній вимір в будь-якій зовнішньополітичній акції, так як в сучасному світі вже неможливо розділити зовнішньо- і внутрішньополітичний дискурс [7, с. 32].

Перераховані вище особливості по суті є і механізмами взаємодії між агломераціями, тобто агломерації вже виступають суб'єктами публічної дипломатії та грають істотну роль у формуванні соціального, технологічного і політичного простору майбутнього. Таким чином, глобальні міста - це не просто територіальні утворення, це вузли, «зони культурного престижу», «ворота в глобальний світ» - центри генерації глобальних послуг. Утворення агломерацій дозволяє змінити підхід до регіональної політики розвитку, що призведе до поліцентричності простору, в тому числі і на міжнародному рівні, і процес розвитку територій відбуватиметься більш рівномірно. Транснаціональна і наддержавна комунікація між агломераціями - це можлива модель з управління світом майбутнього. Агломерації, виступаючи в якості

суб'єктів генерації глобальних послуг і публічної дипломатії, реалізують концепцію «м'якої сили», саме тому глобальні міста варто розглядати не тільки як центри економічної могутності і транспортні вузли. Зробивши акцент на соціально значуще партнерство, діалог культур, міжнародна взаємодія між агломераціями, в тому числі і через категорію послуг, ми створимо свого роду додану цінність бренду території, що, в свою чергу, призведе до ще більшого економічного процвітання міст.

1.3. Роль глобальної мережі міст у процесах глобалізації

Незважаючи на те що в міжнародних відносинах (МВ) і світовій політиці головну роль, як і раніше грають держави, на початку ХХІ ст. все активніше стали проявляти себе недержавні гравці. Поява нових учасників (до яких відносяться міста і мережі міст) стало можливим завдяки глобалізації. Збільшення їх ролі відбувалося в міру розмивання меж між внутрішньою і зовнішньою політикою і одночасно з ростом взаємозалежності політичних і економічних процесів, що протікають в різних країнах. Сьогодні спостерігається останній етап глобальної урбанізації - урбанізація в країнах Азії і Африки.

У Китаї вже близько половини населення живе в містах, в Індії - 364 млн чол., а до 2030 р їх число досягне 700 млн. Інтенсивне переселення людей із сільської місцевості в міста в країнах, що розвиваються призвело до того, що починаючи з 2007 р вперше в історії велика частина людства проживає в містах [27].

Це дозволяє говорити про те, що міста сьогодні як ніколи раніше мають велике значення для долі всього світу. Однак довгий час дослідження ролі міст в міжнародних відносинах не приділялося належної уваги.

Незначний інтерес до міст багато в чому пояснюється домінуванням традиційного погляду на природу міжнародних відносин. Наприклад, Дж.

Розенау, прихильник цього підходу, вважає, що існують «два світи світової політики» [35].

Перший світ - це світ, в центрі якого знаходиться і діє держава. Тут відбуваються всі основні події світового політичного життя: ведуться переговори, укладаються мирні договори, вирішуються глобальні проблеми, і саме воно знаходиться в центрі уваги теорії міжнародних відносин. У другому світі, де діють недержавні актори, обговорюються питання співробітництва в сфері культури і освіти.

Однак сьогодні такий поділ міжнародної проблематики на більш і менш значиму виглядає штучним: традиційні і нетрадиційні учасники не розділені непроникною стіною.

Сучасні міжнародні економічні відносини є складною взаємодією різних інститутів, структур, індивідів. Включення міської проблематики в дискурс теорії міжнародних відносин сприяли зміни в розумінні природи міста. В середині ХХ ст. в цій області сталося методологічне зрушення.

Якщо раніше такі дослідники, як М. Вебер, Г. Зіммель, С. Вірт цікавилися внутрішньою природою міста і були зайняті виявленням закономірностей його функціонування як складного соціального організму, то тепер в міських дослідженнях на перший план виходить питання про співвідношення міста з його оточенням. Сьогодні для міста визнаються значущими не тільки прилегла сільська територія, регіон і країна, але і простір глобальних політико-економічних процесів.

Основоположники такого підходу П. Холл, Р. Коген і К. Чейс-Дан [31-33] запропонували розглядати місто в контексті глобальної політики і економіки. Згодом, ґрунтуючись на їх роботах, Дж. Фрідман і С. Сассен розробили свої теорії світового / глобального міста [16,38].

Глобальні міста - це «ключові міста світу, які використовуються глобальним капіталом як «командні пункти» для управління виробництвом і ринками» [34] Одночасно з ідеєю про особливу роль найбільш великих міст у світовій економіці і політиці з'явилася ідея про те, що міста між собою

пов'язані. Оскільки глобальність того чи іншого міста можна виявити лише під час співвіднесення його з іншими містами, остільки для дослідження світових міст велике значення має вивчення структури глобальної урбосфери. Дж. Фрідман і С. Сассен головною причиною появи світових міст вважали нерівність в розподілі ресурсів між глобальним центром і периферією, яке породжує нерівність як між державами, так і між містами. Глобальні міста (Нью-Йорк, Лондон, Токіо) чітко виділяються на тлі інших. Вони знаходяться на вершині піраміди, де зосереджені функції управління різними аспектами глобальної економіки і політики.

Всі інші міста в порівнянні з ними грають менш помітну роль у світовій економіці, але тим не менше процеси глобалізації впливають і на них. Якщо міста-лідери - це суб'єкти глобалізації, то інші міста - її об'єкти. Вони змушені вбудовуватися в ієрархічну систему і шукати власні ніші в глобальній економіці і політиці.

Такий поділ функцій відбувається під впливом багатьох факторів, головний з яких пов'язаний з логікою функціонування глобальної економіки і політики. Місто може стати глобальним, якщо в ньому відбуваються глобальні процеси. З кінця 1980-х рр. у теорії світових міст з'явилася велика кількість послідовників. Соціологи, урбаністи, фахівці з міського планування з різних країн і з різними методологічними установками стали проводити численні емпіричні дослідження, класифікуючи світову систему міст. Якщо раніше глобальну урбосферу описували як ієрархічну структуру, то сьогодні в дослідженнях, виконаних на стику міських і міжнародних досліджень, найбільш поширена наступна точка зору: міста організовані в глобальну мережу, всередині якої присутні домінанти, що виділяються своїми розмірами і ресурсами - глобальні міста.

У цьому дусі написані найбільш авторитетні роботи М. Тімберлейка, П. Тейлора, Дж. Біверстока і Р. Сміта [35], які співпрацюють в рамках організованої в Університеті Лафборо (Великобританія) міжнародної

дослідницької групи глобальних міст GaWC (Globalization and World Cities Research Network).

Мережі міст - складні утворення. Своєю складністю вони зобов'язані дуальної природі міста. Міста мають одночасно просторові і соціальні характеристики. З одного боку, будь-яке місто - це, перш за все, фізичний простір, територія і локальність. З іншого боку, міський простір наповнено взаємодіями між соціальними мережами і індивідами.

Місто в цьому сенсі виступає як організатор соціального простору всього суспільства, який не тільки задає характеристики функціонування соціальних інститутів, а й впливає на поведінку індивідів.

Саме дуальна природа міста служить причиною існування двох типів глобальних мереж міст. Простір міста важлив для глобальних процесів як об'єкт, на який можна впливати і використовувати, виходячи зі своїх потреб. Разом з тим місто як соціальне утворення має можливість впливати на ці глобальні процеси. Тому одні глобальні мережі, що складаються з міст, виступають скоріше об'єктами глобалізації, інші ж мають деякі риси її суб'єктів. Крім того, ці два типи мереж розрізняються за принципом формування, ступеня організаційної єдності, цілям свого існування і, найголовніше, за роллю в МВ.

Так, мережі першого типу - глобальні інфраструктурні мережі міст - існують остільки, оскільки глобальна економіка і глобальна політика, незважаючи на розвиток технологій, як і раніше зберігають потреба в місці. Ці мережі є похідними і другорядними по відношенню до глобальних процесів. Вони формуються під їх впливом, однак і самі впливають на глобальні процеси. Мережі мають характеристики як чинників, так і суб'єктів МВ, що дозволяє віднести їх до проміжного типу активно-пасивних учасників - агентів МВ.

Другий тип мереж організовується заради досягнення конкретних цілей і завдань, причому їх безпосередніми творцями є міста, тому їх можна назвати цільовими мережами міст.

Ці мережі теж з'являються в результаті глобалізації, але, на відміну від першого типу, вони:

- 1) більш компактні і їх склад визначено формально;
- 2) виникають і зникають *ad hoc*, причому в процесі виникнення вони проходять певні стадії;

- 3) організуються по проблемному принципу і мають чітко прописані цілі, заради досягнення яких застосовуються конкретні засоби. Такі мережі вже не просто частина глобальної інфраструктури, один з багатьох факторів МВ, але і самостійний актор, тобто учасник, яких прагне до зміни навколишньої його дійсності, що володіє своїми цілями і інтересами.

Глобальні інфраструктурні мережі міст

Цей тип мереж вивчений найкраще, причому, раніше всіх були описані і виділені за функціональною ознакою глобальні економічні мережі міст [36].

Справа в тому, що інфраструктурні мережі більш статичні, тому вони - зручний предмет для досліджень. Крім того, дані для їх аналізу вже містяться в матеріалах, присвячених глобальній економіці. Дослідникам міст залишалось тільки узагальнити їх, використовуючи методи економічної географії, і отримати відповідь на питання, які міста є найбільш значущими для світової економіки. Глобальні економічні мережі міст утворюються завдяки інтенсивним інформаційним, людським, фінансовим потокам між офісами та відділеннями найбільших транснаціональних фірм.

Творці таких мереж - не власними міста, а фірми, розташовані в них. Міста в цьому випадку виконують функцію місць, де фірми вступають у взаємодію зі своїми партнерами з інших міст, обмінюються з ними ресурсами, тим самим об'єднуючи міста в мережу.

Дослідницьку модель, сфокусовану на вивченні економічного аспекту взаємодії міст, можна перенести на інші сфери. Так стає можливим виявити інші функціональні типи інфраструктурних мереж міст.

Ці інститути теж служать відправниками та одержувачами потоків. Оскільки ці потоки політичні, міста об'єднуються в глобальні політичні мережі. Серед таких мереж можна виділити:

- 1) глобальну дипломатичну мережу міст, яка будується на взаємодії дипломатичних посольств;
- 2) глобальну мережу міст, яка утворюється завдяки взаємодії структур ООН; глобальну мережу міст, вибудовану в результаті взаємодії транснаціональних НКО.

Згідно П. Тейлору, для виявлення структури мережі міст, утвореної завдяки функціонуванню глобального управління, необхідно розглянути, в яких містах розташовані офіси, відділення та представництва організацій ООН [25]. Вхідні в цю мережу Женева, Вашингтон і Нью-Йорк виявляють себе в якості домінуючих вузлів, а комунікація між містами відбувається переважно у напрямку від глобального центру до периферії.

Але іноді навіть такі гіганти, як Нью-Йорк, Лондон і Токіо, що володіють економічними ресурсами порівнянними з тими, якими володіють середньорозвинені країни на зразок Чехії, вважають за краще конкурентним відносинам співпрацю і координацію зусиль. Найчастіше така координація виникає у вирішенні глобальних проблем, оскільки такі проблеми, як зміна клімату, нерівність між Півднем і Північчю одночасно відносяться до глобальних з причин виникнення і локальними за своїми проявами. Наприклад, зміна клімату викликана складною сукупністю причин, вплинути на які ніхто з територіальних учасників МВ (держави, регіони і міста) самостійно не здатні.

Однак стихійні лиха, пов'язані з процесами зміни клімату, проявляються локально: тайфуни і посухи завжди завдають шкоди мешканцям конкретних територій. Отже, міста, що є локальними територіальними утвореннями по своїй суті, виявляються в глухому куті, вихід з якого - в налагодженні взаємодії з іншими учасниками МВ, і перш за все з іншими містами.

Такі глобальні мережі міст, ініціаторами створення яких виступають самі міста, є другий різновидом глобальних мереж міст. Вони теж з'явилися внаслідок глобалізації і розвитку технологій. Однак, на відміну від інфраструктурних мереж, вони являють собою не тільки значущий фактор МВ, а й мають ознаки суб'єктів МВ.

Мережі цілеспрямовано конструюються містами-аттракторами, в якості яких найчастіше виступають глобальні міста. Такі союзи повинні не тільки спростити рішення проблеми, а й посилити позиції міст-союзників по відношенню до інших учасників МВ.

Мережі міст - новий учасник МВ. Таким чином, мережі міст завдяки дуальній природі міста, беруть участь в МВ двома способами. По-перше, як у випадку з інфраструктурними мережами, вони надають непрямий вплив на глобальні процеси, впливаючи на інших учасників МВ. У цьому випадку основні інструменти і механізми такого впливу пов'язані з фізичними характеристиками мережі: віддаленість міст один від одного, наявність необхідних будівель і ліній комунікацій.

По-друге, мережі міст є активними учасниками МВ, які впливають на своє оточення: середу та інших суб'єктів. Активність таких мереж ґрунтується на соціальному аспекті природи міста і проявляється в наборі таких механізмів, як лобізм і дипломатія міст. Варто відзначити, що найчастіше міста можна віднести до обох типів мереж. Великі і багаті міста служать глобальній економіці і політиці, при цьому активно впливаючи на глобальні процеси. Такі міста, як Лондон, Нью-Йорк, Токіо, Париж, виступають провідниками глобальних політичних потоків, джерелом яких є держави, міжнародні організації та ін., але вони одночасно прагнуть ці потоки генерувати і направляти. Місто, а особливо глобальне, здатне бути як агентом (провідником чужої волі і інтересів), так і суб'єктом світової політики. Однак більшість міст грають лише роль інфраструктури глобалізації.

Така велика відмінність між глобальними і всіма іншими містами ставить перед дослідником питання про те, які чинники підштовхують міста

до усвідомлення себе в якості самостійних учасників. Швидше за все включення міст в систему глобального багаторівневого управління - це природний процес, що відбувається в міру перебудови світового порядку. Ускладнення соціально-політичного життя і поява нових викликів і загроз призводить до того, що до вирішення глобальних проблем підключається все більш широке коло акторів і учасників.

Система МВ стає складнішою за рахунок того, що в ній бере участь все більше нових і старих акторів. Але зміни носять не тільки кількісний характер, змінюються принципи глобальних взаємодій: на зміну ієрархічним і вертикальним приходять мережеві і горизонтальні практики. На глобальному і макрорегіональному рівнях (Європейський союз, пострадянський простір) відбувається просторова реструктуризація управління. Одночасно з цим система МВ розпадається на безліч підсистем, збудованих навколо вирішення певних проблем і завдань: в глобальній політиці з'являються окремі напрямки, пов'язані зі зміною клімату, ядерним нерозповсюдженням, вирішенням глобальних соціальних проблем.

Міста відносяться до акторів, які приватизують світову політику. Вони представляють інтереси не настільки широкого кола людей (наприклад, держави). Однак у порівнянні з такими учасниками, як ТНК, вони виглядають більш легітимними і демократичними, оскільки зміст «міжнародного» порядку денного міста визначається розстановкою сил у міській коаліції, що складається (з тими чи іншими особливостями) з влади, бізнесу та суспільства. Сьогодні активні мережі міст стають учасниками ширшої групи акторів різної природи, об'єднаної навколо важливих глобальних проблем. Вони взаємодіють з іншими учасниками в рамках global governance (глобальне управління, керівництво). Це видно на прикладі глобальної політики в галузі захисту навколишнього середовища, у виробленні якій беруть участь не тільки традиційні актори світової політики, а й інститути глобального громадянського суспільства, комерційні структури та мережі міст. Міста таким чином беруть участь в перетворенні сучасної системи МВ, однією з

основних характеристик якої, безсумнівно, стає різноманітність акторів і суб'єктів.

Висновки до розділу 1

Отже, в цілому глобалізація - це поширення продуктів, технологій, інформації та можливостей працевлаштування через національні кордони та культури. Глобалізація описує взаємозалежність країн світу з економічної точки зору, яка сприяла вільній торгівлі. Причина, по якій глобалізація важлива, полягає в тому, що глобалізація є однією з найпотужніших сил, що впливає на сучасний світ, тому важко зрозуміти світ без розуміння глобалізації. Наприклад, багато найбільших та найуспішніших компаній у світі насправді є справді багатонаціональними організаціями з офісами та ланцюгами поставок у всьому світі. Без складної мережі торгових шляхів, міжнародно-правових угод та телекомунікаційної інфраструктури, спричиненої глобалізацією, ці компанії не змогли б вижити.

Ми розглянули роль глобальних мереж у світовому просторі та зазначили, що місто є одним із учасників приватизації світової політики. Воно не представляє інтересів широкого кола людей, таких як країна. Але в порівнянні з транснаціональними компаніями воно виглядає більш легітимним та демократичним, оскільки зміст «міжнародного порядку денного» міста залежить від міського союзу, включаючи міські уряди, компанії та становище військ у цивільному суспільстві. Сьогодні активна міська мережа стала частиною різноманітних учасників, що займаються важливими глобальними проблемами.

РОЗДІЛ 2

ПОЛІТКА ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ МІСТ ЯК СУЧАСНИЙ СВІТОГОСПОДАРСЬКИЙ ПРОЦЕС

2.1 Об'єктивність процесу формування і розвитку глобальних міст

Формування глобальних економічних мереж сприяє поширенню та поглибленню процесів глобалізації, в яких міста є головними рушіями економічного зростання та розвитку. Сучасні міста перетворюються на нові центри для залучення інвестицій, інновацій та обміну знаннями, в яких адаптуються найкращі практики управління та міжнародного управління. Реалізація синергетичних ефектів на міському рівні дозволяє їм стати незалежними гравцями в міжнародній політичній, економічній та культурній сферах.

Саскія Сассен [38] визначив модель глобальних міст на основі 6 гіпотез,(рис. 2.1.):

Глобальні міста
- глобальне розширення економічної діяльності;
-зростання інформатизації економічної діяльності;
-вужькоспеціалізований та мережевий сектор послуг;
-широке використання послуг аутсорсингу штаб-квартирою глобальних компаній;
-розвиток транснаціональних міських мереж та створення транснаціональних міських систем;
-синергія компаній талантів та знань перетворює міський простір на інформаційний центр.

Рис. 2.1. Модель глобальних міст.

1. Джерело: Sassen S. 1991. The Global City: New York, London, Tokyo. Princeton: Princeton University Press.

Український дослідник І. Скавронська зазначає, що глобальні міста - це міські конгломерати, за допомогою яких поширюється вся економічна діяльність (фінансові відносини, міжнародна торгівля, політична влада, новітні технології, організація спортивних мега-заходів) [62]. Провідні наукові школи сформувавши досить широкий термінологічний апарат для визначення концепції глобальних міст, який визначає міста. На думку А. Демічевої, глобальні міста - це міста, які найшвидше та найуспішніше пристосувались до умов глобалізованого простору, з найбільшою концентрацією різноманітних столиць та ресурсів (включаючи можливості), які займають домінуюче становище у світі [61]. Дослідники О. Пірог та Я. Максимчук пропонують розглянути глобальні міста з точки зору економічного, політичного, ідеологічного та логістичного підходів. Відповідно до економічного підходу, глобальне місто - це місто, де економічні процеси зосереджені та управляються. В рамках політичного підходу глобальні міста є національними центрами, які спрямовують міжнародні сили та впливають на національні інтереси. Ідеологічний підхід передбачає розгляд міста як "центру влади" та "центру прийняття рішень, який не обов'язково збігається зі столицею чи містом нації". Логістичний підхід базується на концепції формування різноманітних світових потоків [4].

Ознаками глобальних міст (незалежно від їх територіального розташування) можуть бути (2016):

- активна участь у міжнародних заходах;
- надмірна чисельність населення;
- розвинена транспортна система;
- розташування міжнародних фінансово-правових організацій, корпоративних штаб-квартир, фондових бірж;
- всесвітньо відомі культурно-освітні установи, спортивні клуби, жваве культурно-спортивне життя;

- є об'єктом привабливості як громадян країни, так і іноземних туристів;
- основа економічної системи - складні послуги;
- мультикультуралізм.

Таким чином, глобальні міста є точками концентрації економічного, інституційного, людського та культурного капіталу, які формують їх як центри залучення інвестицій, інновацій та міграційних потоків з великою інфраструктурою, розвиненою системою управління та населенням понад 10 мільйонів людей. Сучасні проблеми розвитку міст нерозривно пов'язані з двома актуальними проблемами: стабільністю економіки та довкіллям. Певні виклики, викликані пандемією, та реакція на них влади та підприємств призвели до розповсюдження дистанційної роботи, внаслідок чого значна частина працездатного населення серед основних факторів вибору житла не враховує близькість до роботи, а безпека в контексті поширення вірусу. Таким чином, відбувається зміна пріоритетів, що може додатково вплинути на темпи урбанізації та пов'язані з цим тенденції.

Автори іншого дослідження вважають, що головною формулою досягнення високих економічних, соціальних та екологічних результатів є не збільшення міст у розмірах, а досягнення ефективності в таких сферах, як: пряме повітряне сполучення у основних районах, швидкісний Інтернет та великий сучасний інфраструктура. є найбільш критичними для інтеграції у світову економіку [67].

За оцінками експертів Світового банку, у світі зараз живе понад 4 мільярди людей (більше половини світового населення). За прогнозами, у 2050 році, удвічі збільшившись кількість міського населення, приблизно 7 з 10 людей будуть жити в містах. Більше 80% світового ВВП буде сформовано в містах, відповідно, урбанізація зможе внести значний внесок у стійке зростання за високого рівня управління за рахунок підвищення продуктивності праці, створення можливостей для нових ідей та інновацій

(Світовий банк). На думку вчених, у 2035 році ВВП найбільших міст перевищить ВВП окремих країн. Зокрема, ВВП Нью-Йорка становитиме 2,5 трлн дол. США, Лос-Анджелес - 1,5 трлн дол. США, Лондон - 1,3 трлн дол. США, Шанхай - 1,3 трлн дол. США. У 2019 році Токіо з ВВП 1,6 трлн доларів став лідером серед світових міст. США (Вефорум). Таким чином, економічний потенціал окремих міст створить передумови для формування інтегрованої та скоординованої політики у провідних сферах між ними, вдосконалення управління глобальними потоками капіталу, інформації, робочої сили та технологій, що призведе до зменшення глобальних дисбалансів.

Концентрація такої кількості міст у цих регіонах збільшує проблеми управління та адміністрування як для громад, так і для регіональних органів влади та урядів цих країн. У той же час нові можливості для зростання, залучаючи місцеві та глобальні компанії, міжнародні організації та фінансові установи, забезпечують синергетичний ефект. Новою тенденцією до швидкої урбанізації є збільшення кількості міст у Китаї, де проживає більше одного мільйона людей, які стають центрами привабливості для інновацій, інвестицій та швидкого промислового розвитку. ВВП цих міст дорівнює ВВП невеликих європейських країн, таких як Болгарія та Румунія.

Зростанню цих міст сприяють в основному спільні зусилля національних, регіональних та місцевих органів влади, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності країни, зокрема міст. Ці ініціативи в основному зосереджені на підприємницькій, державній та культурній діяльності, що покращує якість життя мешканців, полегшує ведення бізнесу, залучає інвестиції та привертає увагу світових компаній.

У дослідженні " Global Cities Report " брали участь 130 міст, які вимірювались за такими сукупними показниками: ділова активність (30%), людський капітал (30%), обмін інформацією (15%), культурний досвід (15%), політичний залучення (10%).

Серед європейських міст найвища позиція займає Лондон (2 місце), азіатські міста - Токіо (4 місце), австралійський - Сідней (11 місце, зростання на 6 позицій у порівнянні з 2017 роком). Африканські міста ще не входять до першої групи з 25 країн, але вони мають значний потенціал для зростання.

Таблиця 2.1

Позиції провідних міст у рейтингу Globalcityindex (2017–2019 р.) (Global Cities Report, 2018, 2019)

Місто	2019	2018	2017	No	Місто	2019	2018	2017
Нью-Йорк	1	1	1	11	Вашингтон	10	11	10
Лондон	2	2	2	12	Сеул	13	12	12
Париж	3	3	3	13	Мадрид	15	13	13
Токіо	4	4	4	14	Москва	18	14	18
Гонконг	5	5	5	15	Сідней	11	15	17
Лос-Анджелес	6	6	6	16	Берлін	14	16	14
Сінгапур	7	7	7	17	Мельбурн	16	17	15
Чикаго	8	8	8	18	Торонто	17	18	16
Пекін	9	9	9	19	Шанхай	19	19	19
Брюссель	12	10	11	20	Сан-Франциско	22	20	23

Джерело: складено на основі [63,64]

Міста мають трансформаційний потенціал як міські лабораторії. Це розумні та інноваційні центри, які здатні генерувати нові ідеї та концепції. Експерименти в містах дозволяють отримати позитивні результати, але в той же час демонструють проблеми та проблеми, які ще мають бути вирішені. Це частина важливого процесу, в якому практичне навчання є фундаментальною складовою адаптивного, гнучкого та стабільного планування (Ринок Європейського інноваційного партнерства щодо розумних міст та громад).

В епоху глобалізації міста відкривають нові функції. Суть цього процесу полягає у концентрації найважливіших економічних, фінансових та

політичних функцій у найбільших міських центрах світу. Наприкінці минулого століття деякі люди говорили про формування так званих "глобальних міст". Авторами «Концепції глобального міста» є американські соціологи та економісти С. Сассен-Коб [38] та А. Кінг [28]. Вони вважають, що глобальні міста є центрами управління світовою економікою, фінансовою концентрацією та інноваціями. Визначення поняття «глобальне місто» (також використовуючи термін «світове місто» (всесвітнє місто)) було вперше запропоноване американським економістом Дж. Фрідменом [17] у 1982 році. Він вважає, що глобальне місто є проміжною ланкою між національними державами та міжнародною столицею.

Таблиця 2.2

"Гіпотеза світового міста" Дж. Фрідмана

<p>Характер інтеграції міста у світову економіку є вирішальним для всіх структурних змін, що відбуваються в ньому</p>	<p>Місто – це просторово інтегрована економічна і соціальна система на певній території. Форма, інтенсивність і тривалість зв'язку між міською системою та глобальним капіталом може варіюватися, але здебільшого зміни, що відбуваються в містах, є зовнішньо індукованими напрямом й обсягом потоків транснаціонального капіталу, а також просторовим поділом функцій, що виконують фінанси, менеджмент і виробництво. Зміни в міській системі включають зміни у функціях, що виконує місто, його фізичній формі й структурі ринку праці.</p>
<p>Ключові міста в усьому світі використовуються глобальним капіталом як «базові точки» для організації виробництва й ринків</p>	<p>Дж. Фрідман представляє ієрархію світових міст на основі характеру їхньої інтеграції у світову економіку. Критеріями відбору в цьому разі є великі фінансові центри; штаб-квартири транснаціональних корпорацій; швидке зростання сектора бізнес-послуг; вагомий виробничий центр; основний транспортний вузол; населення. Ця ієрархія представляє первинні і вторинні світові міста й далі класифікує їх за основними та напівпериферійними країнами. Усі міста, окрім двох основних (Сінгапур і Сан-Паулу), знаходяться на глобальній півночі.</p>

Глобальні функції управління світовими містами виражаються в їхній виробничій структурі й структурі ринків праці	Збільшення світових міст спостерігається в окремих секторах і галузях економіки; світові міста відіграють ідеологічну роль як центри розробки й поширення знань та мистецтва (наприклад, новини, розваги); робоча сила поділяється на професіоналів із високою заробітною платою й низькооплачуваних працівників.
Світові міста є головним місцем для накопичення й концентрації капіталу	Деякі світові міста є нетиповими, і їм не притаманна висока концентрація прямих іноземних інвестицій (наприклад, Токіо: воно є головним містом для японського капіталу, але державна політика спрямована на його захист від інвестування в самемісто).
Світові міста є дестинаціями для великої кількості мігрантів як внутрішніх, так і міжнародних	Як внутрішні, так і міжнародні мігранти сприяють економічному зростанню в провідних країнах і їхніх містах. Останні намагаються приборкати низькокваліфікованих іммігрантів та створюють попит на спеціалістів у рамках законодавства й спеціальних програм. Напівпериферійні країни (і їхні міста) характеризуються швидким зростанням населення, а спроби приборкати внутрішньорегіональну міграцію в основному безуспішні.

Джерело: Freidmann J. Where We Stand: a Decade of World City Research / J. Freidmann // World Cities in a World System / Ed. by P. Knox, P. Taylor. – Cambridge : Cambridge University Press, 1995. – P. 23.

Сьогодні глобальні міста стали штаб-квартирою постіндустріальної економіки, оскільки центральні офіси міжнародних організацій світового класу, найпотужніші фінансові установи, біржі товарів і валют, найбагатші транснаціональні компанії та банки (ТНК і ТНБ) глобальні медіа-компанії та юридичні фірми, фінансові та політичні асоціації, міжнародні неурядові організації.

Британський економічний географ П. Тейлор [45] (за Тейлором - «Міста світу») - один з найбільших сучасних дослідників глобальних міст,

який вважає, що їх формування та розвиток зумовлені потоком між ними (капітал, робоча сила, інформація, управління тощо). .). , Не тому, що ці міста мають якісь внутрішні характеристики. Тому здатність міста блокувати ці потоки дуже важлива, інакше вона неминуче програє конкурентам.

Відносини між містами у світі суворо класифікуються відповідно до ієрархії. За його словами, міста світу поділяються на три категорії: "α-альфа", "β-бета" та "γ-гамма". Нижні позиції в ієрархії займають гамма-міста - вони тісно пов'язані з промисловістю, видобутком та переробкою сировини, бета-міста живуть за рахунок перерозподілу потоку, що генерується їх контрольованими гамма-містами, та альфа-міста спеціально надають послуги для бета. міст. У той же час кожне місто має свою зону відповідальності, яка чітко визначена, і зміна позиції в цій ієрархічній структурі та розширення або стиснення контрольованого економічного простору відбуваються дуже повільно. Час переорієнтації цього потоку сягає десятиліть. Американська дослідницька група " The Globalization and World Cities " (GaWC) (заснована П. Тейлором у 1998 р.) базується на існуванні стандартів штаб-квартир та офісів, таких як такі чотири стандарти: фінанси, аудит, реклама та право. У цій мережі існує 55 справжніх фокусів, вузлів сучасної системи підтримки глобалізації (розділених на 3 категорії за значенням) та 67 можливих позицій. Міста світу мають 3 основні регіони - Європу, США та Азіатсько-Тихоокеанський регіон (АТР), які представляють усі категорії міст - міста α, β та γ. В даний час у світі є лише три міста, які розташовані в геополітичних центрах і конкурують між собою. Це Нью-Йорк, Лондон і Токіо.

Найважливіші роботи пов'язані з іменами П. Холла, М. Замків і вже згаданих Дж. Фрідмана, П. Тейлора, С. Сассена та ін. Однак у процесі вивчення формування глобальних міст залишається ще багато невирішених та надзвичайно важливих теоретичних та методологічних питань. Серед них однією з найважливіших є невизначеність понятійного та термінологічного апарату, оскільки існує ряд понять, які несуть приблизно однакове смислове навантаження - це світові / глобальні міста та Метрополіс, а також деякі

інші, що з'являються завдяки новим тенденціям світового розвитку. Аерми (інформаційні міста, идеополіси), вони використовуються не зовсім коректно. Таким чином, існує потреба розмежувати ці поняття. Отже, на думку М. Кастелса, глобальне місто - це не місце, а процес. «Процес, за допомогою якого центри виробництва та споживання розвинених послуг ... підключаються до глобальних мереж на основі інформаційних потоків» [3]. Цей процес відбувається з різною інтенсивністю та в різних масштабах, залежно від важливості різних видів економічної діяльності. Територія в цьому випадку відіграє підлеглу роль. Як зазначав інший відомий американський соціолог А. Тоффлер, ми стали свідками історичного процесу знищення важливості місця в житті людини. На думку Є. А. Денисенка [2], найбільш ємною та універсальною концепцією є категорія «мегаполіс», що відображає всі суттєві характеристики цього явища. Метрополіс - форма територіальної організації суспільства, що розвивається на базі великих міст, вона характеризується набором функцій, значним територіальним масштабом їх прояву (іноді рівнем світової економіки), гнучкістю та диверсифікацією структури складових, специфічними властивостями соціального культурного середовища (контактна та соціальна мобільність). Виходячи з цього, глобальні міста можна визначити як окремі мегаполіси, які мають дуже диверсифіковану економічну структуру, найвищий серед інших центрів, рівень розвитку ділових послуг. Для них характерна найвища концентрація капіталу, засобів масової інформації, творчої еліти і найголовніше - масштаб прояву їх функцій сягає всієї світової економіки. Міста світу мають нижчий рівень розвитку таких процесів, вони часто займають невизначену нішу в соціально-культурній, політичній чи економічній сферах. Рівень їх впливу в інших видах діяльності обмежується макрорегіональними масштабами. Таким чином, процеси глобалізації, що впливають на розвиток міських систем, дозволяють виділити три основні міські системи в сучасну епоху (за С. Сассен-Коб, 1991) [38]. Міська система приматів - міська система, де одне місто, зазвичай національна столиця, концентрує непропорційно велику

кількість населення та економічну діяльність. Збалансована міська система - це міська система, де кожне місто в міській ієрархії порівняно слабше над ним і відносно більше, ніж вище. Транснаціональна міська система - міська система, що визначається містами в різних штатах, пов'язана різними економічними зв'язками, головним чином у сфері послуг та фінансів.

Російський соціолог В. В. Вагін [60], так описує сучасні міські системи. Міська система приматів характеризується наявністю одного великого міського поселення, як правило, мегаполісу, домінуючого в національній міській системі. Ця особливість характерна в основному для Латинської Америки, більшої частини Азії та деяких районів Африки. Таким чином, Велике Сан-Паулу виробляє 36% валового національного продукту Бразилії. У Санто-Домінго здійснюється 70% банківських та комерційних операцій, а зосереджено 56% промислового зростання Домініканської Республіки. Очевидні переваги одного міста над іншими є характерною рисою такої системи. В останні роки з'явилося кілька основних тенденцій розвитку міських систем у Західній Європі. Сформовано кілька субєвропейських регіональних систем. Міста, що мали переваги в межах своєї національної міської системи, втратили своє колишнє значення, тоді як міста в прикордонних районах та центрах знайшли нове значення. В цих умовах почало формуватися нове уявлення про периферію міських центрів. Деякі старі портові центри та центри периферійних регіонів змогли відродитись за допомогою нових функцій і стали частиною нових глобальних мереж. Два яскраві приклади такого роду - Лілль та Глазго. Водночас у Європі багато прикладів того, як колись процвітаючі порти в малих та середніх містах нарешті втрачають свою актуальність. Як це сталося, зокрема, з Марселем, який не витримав конкуренції Роттердама та інших великих європейських портів. Ряд європейських міст (Берлін, Відень) отримали поштовх для свого розвитку внаслідок переваги свого місця в плані співпраці з Центральною та Східною Європою. Частина міст Східної Європи (Будапешт, Прага, Варшава)

почали швидко повертатися до свого довоєнного значення в європейських справах. У змаганні між цими містами перемагає Будапешт, на який відносно припадає найбільша частка іноземних інвестицій серед усіх держав колишнього соціалістичного табору. Транснаціональна міська система виникла в результаті формування нового типу економічних відносин між ключовими виробничими фірмами та сервісними компаніями. Інтернаціоналізація основних фінансових ринків нарешті дозволила фінансовим потокам перетинати національні кордони. Це явище добре ілюструє діяльність різних бірж цінних паперів та товарів. Гроші надходять у ті країни та ті фірми, котирування яких на ринках вищі, не звертаючи уваги на кордони та континенти. Національні уряди нарешті втрачають контроль над цими процесами. Формуються глобальні міста (Нью-Йорк, Лондон, Токіо), які реагують більше на глобальні економічні процеси, ніж на дії національних урядів.

Вивчення процесу глобалізації через концепцію глобального міста приводить до таких висновків:

1. Глобалізація є менш продуктом глобалізації споживчих ринків. Саме глобальні міста є стратегічними складовими світової економіки. Розподіл окремих стратегічних об'єктів у системі глобальної економіки, відповідно, тягне за собою питання влади та нерівності загалом. Крім того, глобальні міста слід розглядати як реальні місця для управління, обслуговування та фінансування світової економіки.

2. Орієнтуючись на місто, питання влади та нерівності переформулюється, беручи до уваги той факт, що саме у глобальних містах зростають "ножиці" між районами із високим рівнем доходу та неблагополучними.

3. Поняття глобального міста безпосередньо пов'язане з поняттям мережевої економіки в цілому. Сама природа галузей, які прагнуть зосередитись у глобальних містах (фінанси та спеціалізовані послуги, мультимедійний сектор, телекомунікаційні послуги), вимагає

транснаціональних мереж та більшої співпраці та розподілу праці всередині мереж, ніж міжнародна конкуренція як така.

4. Мережевий характер взаємодії між глобальними містами характерний не лише для економічних, а й - дедалі більше - політичних, культурних, соціальних, кримінальних відносин.

Глобальні міста у всьому світі - це простір, де складний процес глобалізації набуває конкретних, локалізованих форм. Ці локалізовані форми в основному є тим, що ми називаємо глобалізацією. Велике місто сучасності постало стратегічним простором для розгортання низки нових видів діяльності - політичної, економічної, "культурної", суб'єктивної. Це простір, де формуються нові правовідносини як «влада та доходи заможних» та «знедолених» верств населення, де вони матеріалізуються та набувають конкретних форм.

2.2 Основні типи мегаполісів і особливості їх функцій

Найбільші міста та мегаполіси сьогодні є ключовими стовпами світової економіки. Вони є центрами концентрації промисловості, науки, освіти, торгівлі. Соціально-економічний розвиток мегаполісів визначає тенденції в економіці та соціальній сфері окремих держав та регіонів, суттєво впливаючи на такі важливі економічні показники, як зайнятість, якість життя, попит на товари та послуги. Мегаполіси, на відміну від малих міст та сільських районів, утворюють розвинену структуру виробництва та споживання, надають можливості для зростання різних видів бізнесу. Важливість мегаполісів для національних економік та регіонів багато в чому визначається властивою йому диверсифікованою економікою, яка зменшує негативні та кризові тенденції в економіці під час рецесій та сприяє її прискореному відновленню під час зростання. Крім того, мегаполіси є концентраторами освіти, науки та

інноваційного зростання, забезпечуваних міграцією пристрасної частини суспільства до міст.

На початок XIX століття відносний рівень урбанізації в середньому у світі становив близько 10% і за 1000 років збільшився в середньому на 1-2%. Стверджується, що в доіндустріальну епоху в середній країні понад 75% працездатного населення було зайнято в сільському господарстві, а 25% спеціалізувалося на торгівлі, були ремісниками та менеджерами через природні причини низької продуктивності сільського господарства та продовольства нестабільність. Відповідно, не було об'єктивних передумов для значного збільшення міського населення. Промислова революція надала можливості для підвищення продуктивності праці в сільськогосподарському секторі та значного звільнення працездатного населення та його переходу від сільськогосподарського до промислового сектору і, відповідно, переходу із сільської в міську місцевість.

Міське "перехідне" село-місто в переважній більшості країн відбулося протягом XIX-XX століть. У 1900 році міське населення становило в середньому 160 мільйонів людей, а міста з населенням понад 1 мільйон. Їх було лише 9. До 1985 року міське населення становило 2,25 мільярда чоловік, а міста з населенням понад 230. XX століття характеризувалося трьома основними тенденціями: швидким зростанням міст у промислово розвинених країнах, урбанізацією решти світу та появою гігантських мегаполісів [3]. Наприклад, у США в 1800 р. частка міського населення становила 6,1%, у 1900 р. - 39,6%, а до 2010 р. вона досягла 82%. У Росії на початку XX ст. частка міського населення в Росії становила 10%, а через століття зросла до 73,1% [4]. Таким чином, міста на сучасному етапі є ключовими центрами концентрації населення, і питання їхнього внеску в економічне зростання, економічну структуру, зайнятість залишається актуальним.

До 2030 року у світі буде 41 місто, в якому проживатиме 720 мільйонів людей. А до 2025 року 600 міст забезпечать понад 60% приросту світового ВВП. Але якщо до 1970-х років економічне зростання міст було зумовлене

індустріалізацією, то зараз конкуренцію виграють ті, хто інвестує в людський капітал та розвиток творчих секторів. Переломний момент в урбанізації стався в 2007 році, коли міське населення, за даними ООН, у світі стало більше, ніж сільським. У 2014 році вже було 54% громадян (приблизно 3,9 мільярда осіб). А до 2050 року 66% усіх людей на планеті будуть жити в міських агломераціях (за 100 років до цього 70% населення проживало за межами міст).

Найвищий рівень урбанізації ООН зафіксовано в Латинській Америці, Карибському басейні та Північній Америці: 8 з 10 людей проживають у містах. Трохи менш урбанізована Європа - 73% міських жителів. Африка та Азія все ще є найбільш "сільськими" регіонами (відповідно 40 та 48% громадян), але вони забезпечать 90% загального збільшення кількості громадян до 2050 року. У 1990 році найбільшими за чисельністю населення були японські Токіо та Осака та США в Нью-Йорку. Сьогодні у світі існує 28 міст - міст з населенням понад 10 мільйонів людей. Зараз усі три найбільші міста світу знаходяться в Азії: японський Токіо з 38 мільйонами жителів, індійський Делі (25 мільйонів жителів) та китайський Шанхай (23 мільйони). Ці самі міста збережуть лідерство в 2030 році.

У той же час населення Делі подвоїться, а в Шанхаї людей стане в 4 рази більше, повідомляє ООН. "Урбанізація стане одним із найбільших рушіїв світового економічного зростання в цьому столітті", - заявили експерти McKinsey. ООН називає міста важливим фактором зменшення бідності - не тільки в самих агломераціях, але і в сільській місцевості. Історично процес урбанізації пов'язаний з економічними та соціальними факторами. Люди в пошуках кращого життя переїжджають із села в місто, де зосереджена більша частина національної економіки, де вищий рівень грамотності та освіти, більше можливостей користуватися транспортом та соціальними послугами, більше можливостей працевлаштування. Основа урбанізації - економія від масштабу та продуктивності праці, що робить міста більш продуктивними, вважають експерти McKinsey [59].

Урбанізація сама по собі не призводить до економічного успіху, але економічний успіх міст може бути дуже важливим для країни, писала в 2016 році головний економіст Світового банку для Росії Апурва Санга в статті для "Ведомостей". В даний час на 600 найбільших міст припадає більше половини світового ВВП, або 30 трильйонів доларів. Очікується, що з 2007 по 2025 рік загальний ВВП 600 міст збільшиться на 34 трильйони доларів, що забезпечить більш ніж 60% зростання світового ВВП. 100 найкращих міст будуть найбільш продуктивними: вони становитимуть 35% приросту світового ВВП (і 38% світового ВВП). Нью-Йорк, Токіо, Шанхай, Пекін та Лондон очолять місто за рівнем ВРП. А за зростанням на перших двох місцях будуть китайські Шанхай і Пекін, закриють трійку лідерів Нью-Йорк, Лондон і Токіо будуть лише на 12-му і 20-му місцях.

Понад 75% найбільших компаній зареєстровано в 20 найбагатших містах світу. Більш сприятливі умови для ведення бізнесу, великі міста залучають більше талантів та інвесторів. У той же час консультанти пропонують компаніям, які шукають нові можливості у світовій економіці, звертати увагу не лише на мегаполіси, а й на інші великі міста, роль яких у світовому зростанні зростатиме. За підрахунками Мак-Кінсі, до 2025 року більше чверті працездатного населення (від 15 до 64 років), 15% дітей (до 15 років) та 35% людей похилого віку (у віці від 65 років) житимуть у 600 містах. Зростання працездатного населення забезпечуватимуть насамперед міста Китаю та Південної Азії - дві третини з 310 мільйонів чоловік у 600 містах. До 2007-2025рр.у 600 містах буде сформовано 250 000 нових домогосподарств, що збільшить попит на транспорт, житло, побутову техніку та інші товари та послуги.

Для економік країн добре керована урбанізація приносить більше плюсів, ніж мінусів. Близькість та різноманітність людей можуть стимулювати інновації та створювати нові робочі місця, зв'язки між містами історично лягли в основу світової торгівлі, а завдяки зменшенню потреби в транспорті економіка стала зеленішою. Але в той же час, як зазначають доповіді

Давоського форуму "Ризики швидкої та незапланованої урбанізації в країнах, що розвиваються", процес урбанізації вимагає додаткових інвестицій, насамперед у покращення якості міської інфраструктури. Розвиток інфраструктури не завжди йде в ногу з міською експансією. За оцінками Організації економічного співробітництва та розвитку, вартість забезпечення глобальної інфраструктури для електроенергетики, автомобільного та залізничного транспорту до 2030 р. Повинна становити 71 трлн. Дол. США - близько 3,5% світового ВВП. Більшість цих інвестицій потрібні країнам, що розвиваються.

Ще одне ускладнення - тиск на ринок житла, який виникає через зростаючий попит. Політика забезпечення доступності житла для міських жителів повинна включати як обмеження надмірного кредитування, так і оптимізацію землекористування, зазначають автори доповіді Давоського форуму. Порядок денний міської програми ООН (NUA) спрямований на вирішення житлової проблеми шляхом сприяння власності на житло та різних варіантів оренди житла (наприклад, спільне проживання). Одним із принципів житлової політики НУА є спільна робота держави та приватного сектору щодо житла. У більшості країн, де відбувається урбанізація, охорона здоров'я покращилась завдяки доступу до медичних послуг. Але швидка і нерегульована урбанізація в поєднанні з високою щільністю населення, бідністю та відсутністю інфраструктури може сприяти швидшому розповсюдженню інфекційних хвороб. Станом на 2015 рік майже 700 мільйонів міських жителів не мали належних санітарних умов.

Нарешті, нова хвиля урбанізації може більше не принести економічного зростання, йдеться у звіті АСЕАН, представленому цього року. Наприклад, незважаючи на те, що економіки Південно-Східної Азії зростали разом з урбанізацією, зростання в цьому регіоні було дуже нерівномірним: у Сінгапурі продуктивність (економічний випуск) - 66 900 доларів на людину, а в столиці сусідньої Індонезії Джакарті - 10 000 доларів.

Розглядаючи особливості мегаполісів у формуванні та розвитку глобального міста можна виділити функції та зробити аналіз сучасних тенденцій розвитку мегаполісів.

Аналіз сучасних тенденцій розвитку міських агломерацій, а також роботи зарубіжних дослідників щодо ролі мегаполісів у світовій економіці, дозволяє виявити перспективи та систематизувати ключові функції, властиві мегаполісам, як ключові елементи світового економічного простору, до яких належать: командно-адміністративні, організаційні та ін. -засновні, службові, соціально-культурні, інтеграційні, інформаційно-комунікаційні та просторові організації.

Перша функція мегаполісів-це командно-адміністративна.Вона обумовлена концентрацією ключових осіб, установ та організацій, які керують глобальними процесами, генерують нові тенденції та встановлюють вектори людського розвитку, визначають форми та характер відтворення глобальної ділової активності. Найважливішими міськими агломераціями, які функціонують як центри прийняття рішень, є штаб-квартира та штаб-квартира великих корпорацій, урядових та неурядових структур національного та міжнародного рівня, об'єкти та установи науки, культури та мистецтва наднаціонального значення. Концентрація значних глобальних ресурсів робить мегаполіси центрами освіти інноваційної продукції, генерації нових видів діяльності, розподілу та споживання, забезпечує їх стратегічне становище як "командних центрів світової економіки".

Друга функція мегаполісів-організаційна-інституційна.Ця функція виражається, насамперед, у формуванні комплексу норм та інститутів, що забезпечують функціонування світової економіки відповідно до імперативів та векторів розвитку навколишнього середовища. Метрополії - це територія, на якій правові та неформальні відносини транснаціональних економічних агентів матеріалізуються і знаходять конкретні форми. Крім того, великі міські агломерації створюють умови та механізми та формують платформи для взаємодії між адміністративними, недержавними та некомерційними

структурами, бізнесом та населенням, різними соціальними групами. Розміщення законодавчих структур у мегаполісі, в тому числі тих, що мають наднаціональні повноваження, сприяє появі інноваційних норм та правил завдяки динаміці взаємодії та їх інституційному оформленню та закріпленню на практиці за відносно короткий час.

Третя функція мегаполісів-сервісна. Ця функція полягає в тому, що вони забезпечують розвинену матеріальну (hard) та нематеріальну (soft / smart) інфраструктуру, необхідну для глобальних процесів, забезпечуючи економічну, політичну, соціально-культурну, інформаційну взаємодію економічних субпроектів, що діють на транснаціональному рівні. Ключові мегаполіси характеризуються високим ступенем розвитку та концентрацією матеріальної та нематеріальної інфраструктури та збільшеним потенціалом для масштабних інфраструктурних проектів, що робить їх привабливими для агентів навколишнього середовища, надаючи додатковий поштовх для розвитку бізнесу та конкурентну перевагу над іншими сферами. Функція обслуговування мегаполісів реалізується також у процесі обслуговування транснаціональної економіки завдяки концентрації четвертинного (інформаційного) сектору. Цей сектор представлений вузькоспеціалізованими галузями економіки знань (економіка, що базується на знаннях), які включають інформаційні технології, телекомунікації, освіту, дослідження та розробки, а також вузькоспеціалізовані послуги з підтримки бізнес-процесів (консалтинг, посередництво в торгівлі, реклама, аудит, факторинг тощо). Великі фірми, що працюють на транснаціональному рівні, розміщують свої офіси у ключових міських агломераціях, забезпечуючи формування та збільшуючи щільність міжміських мереж.

Четверта функція мегаполісів-це соціокультурна. Ця функція є багатогранна і включає конституцію освіченої, мобільної, висококваліфікованої еліти; виготовлення та переклад стандартних символів, естетичних та поведінкових зразків, відтворених у всьому світі; забезпечення та підтримка мультикультуралізму, мінливості, толерантності; генерація

світових стандартів якості та способу життя; розвиток та зміцнення цінностей та ідеалів громадянського суспільства. У ключових містах, які зазвичай є багатонаціональними, розташовані установи та культурні об'єкти наднаціонального значення, де проходять найважливіші події в таких сферах, як мода, мистецтво, шоу-бізнес, спорт. Такі міста концентрують офіси найбільших міжнародних ЗМІ та залучають велику кількість туристів з усього світу.

Пята функція мегаполісів-це інтеграційна. Сутність цієї функції полягає у наданні доступу до світової економіки великим територіям в межах їх геополітичного та економічного залучення, розміри яких поділяє значення окремих міських агломерацій у світовій економіці. Великі міські агломерації, знаходячи все більшу незалежність у вирішенні політичних та економічних питань, формують систему взаємовідносин з містами, регіонами, макрорегіонами, яка забезпечує матеріальні та організаційні та інституційні механізми глобальних процесів. Мегаполіси забезпечують економічних агентів різним рівнем місцевим простором, що характеризується високим ступенем інтеграції в систему транснаціональних взаємодій, де багатогранний процес глобалізації реалізується у конкретних формах.

Шоста функція мегаполісів-це інноваційна. Функція передбачає: створення умов для безперервного генерування та передачі інновацій у провідних галузях економіки; формування технологічного та управлінського інноваційного середовища; впровадження нових видів діяльності та форм просторової, соціальної, інституційної організації різноманітних процесів; територіальна дифузія технологічних інновацій. Концентрація висококваліфікованої робочої сили, освітніх та дослідницьких структур, наявність експертного співтовариства та висока кримінальність ресурсів для досліджень та розробок забезпечують мегаполісам роль центру інновацій.

Сьома функція мегаполісів-це інформаційно-комунікаційна. Функція виражається у виробництві, накопиченні та розповсюдженні інформації, оптимізації інформаційних потоків, забезпеченні масової комунікації всіх

суб'єктів господарювання на різних рівнях. Інформаційна сутність фінансової діяльності як «вищої форми управління економікою» дозволяє мегаполісам контролювати важливу фінансову інформацію, визначаючи характер і напрямок матеріальних потоків. Крім того, інформаційні потоки є невід'ємною частиною будь-якого технологічного процесу.

Остання функція-це просторова-організаційна. Вона полягає у забезпеченні стабільності природного та антропогенного середовища, формуванні механізмів та методів територіальної організації глобального соціально-економічного простору. Мегаполіси - це системи, в яких діє механізм взаємодії природи, техніки та людини, ефективне використання територій та ресурсів, впровадження нових форм просторового розташування об'єктів, реалізація інноваційних програм сталого розвитку людства в гармонії з навколишнім середовищем. Крім того, мегаполіси відіграють ключову роль у просторово-територіальній організації глобальної економіки, визначаючи умови локалізації економічних агентів, територіальні диспропорції, складаючи атрибути просторових відносин (сусідство, центральність, транскордонність тощо), формування систем горизонтального плавлення та вертикальних зв'язків, мереж взаємодії дій, територіальних комплексів, породження просторових процесів та визначення тенденцій структурної трансформації гео економічного простору.

Ці функції характеризуються взаємозалежністю, але в деяких міських агломераціях вони реалізуються в різних пропорціях. Переважання певних функцій визнає специфіку мегаполісу та конкретизує його роль у системі глобальних взаємодій (культурний мегаполіс, фінансовий центр, інформаційно-комунікаційний центр тощо). Загалом, сучасні мегаполіси - це складні системи, що динамічно розвиваються, які взаємодіють між соціально-економічними та природними процесами у місцевих та глобальних масштабах.

2.3 Формування і розвиток глобальних міст в системі напрямів і пріоритетів держави

Як ми вже зазначали, що сучасні тенденції розвитку суспільства і території всебічно пов'язані з процесами урбанізації, зростання яких безпосередньо впливає на їх розвиток. Не важко простежити залежність рівня розвитку території від рівня її урбанізації: чим вищий рівень урбанізації країни, тим вищий рівень її соціально-економічного розвитку. У цьому аспекті великий вплив мають так звані глобальні міста, які, концентруючи величезні ресурси: демографічні, економічні, політичні, інформаційні та інші, створюючи певні полюси зростання та розвитку території відповідних регіонів. Враховуючи критерії виділення глобальних міст та передумови їх виникнення, не викликає сумнівів, що аналіз демографічних характеристик є одним з основних етапів дослідження глобальних міст.

Рівень розвитку України та її місце в регіоні дозволяє говорити про важливість вивчення її території, особливо з точки зору поліпшення поточної ситуації. Поширення міських процесів та загальне збільшення ролі та впливу міст країни на її розвиток дозволяє нам шукати перспективи розвитку країни саме завдяки зростанню міст, особливо виникненню глобальних міст.

Станом на 2021 рік в Україні є тільки одне глобальне місто-це Київ. Міжнародний рейтинг Globalcities. Київ включили до видань “Глобальний індекс міст”(GCI) [55], у них столиця посіла 89 позицію зі 151 міста світу. Враховуючи стан розвитку нашої країни, сучасну соціально-економічну та політичну ситуацію, а також реалізацію поліцентричної моделі регіонального розвитку, важливо не тільки вивчити вищезазначене глобальне місто, а й визначити можливі шляхи створення інших глобальних міст у країні. Саме великі міста України є головними претендентами на глобальний статус, а їх демографічні характеристики є першим кроком до створення алгоритму переходу цих міст у категорію глобальних.

Мета Києва-цу набути статусу міста “Альфа”. Побратими з іншими містами мають велике значення для глобального міста. Київ має угоди про побратимство та відносини з понад 50 великими містами світу, столицями держав.

Зараз нам потрібно попрацювати над розширенням переліку міст-побратимів. Сюди повинні входити інші великі та глобальні міста, зокрема Лондон, Нью-Йорк, Вашингтон, Токіо, Мельбурн та інші.

Проблеми Києва як глобального міста та шляхи їх вирішення мають бути відображені в новій місії міста, нових Стратегіях розвитку столиці, Статуті міста, Стратегії розвитку Асоціації агломерацій Києва, законах та нормативних актах про адміністративно-територіальне устрою, статусі столичний округ, організація та діяльність Київської агломерації.

Головним фактором подальшого розвитку Києва є зростання його населення. За останні кілька років близько 170 000 мігрантів з Автономної Республіки Крим та Донецької та Луганської областей оселились у Києві та офіційно зареєструвались. Фактична цифра ще вища. В майбутньому, за підрахунками, протягом наступних 10 років чисельність населення Києва може потенційно збільшитися до 3,5-3,7 млн. Осіб, а через 20 років - до 4,5 млн. Осіб, враховуючи процеси формування "агломерації".

Крім того, у Києві низький рівень забезпеченості житлом у 22 м² на людину, що набагато нижче міжнародних стандартів ООН, а також рівень забезпеченості житлом у розвинених країнах. У США рівень житла становить 70 м² на людину, в ЄС він у середньому вдвічі вищий, ніж у Києві.

Ці фактори викликають значні потреби у збільшенні обсягів житлового будівництва в Києві та площах для житла, а також у розробці моделі житла на найближчі 20 років.

Ставлення міської влади до створення механізмів стимулювання будівництва та приватно-державного партнерства в місті потребує серйозних змін. У столиці останнім часом зменшуються обсяги житлового будівництва. Якщо в 2017 році був досягнутий найкращий показник житлового

будівництва, який становив 1 млн. 734 тис. М2, то в 2018 р. Він зменшився до 1 млн. 256 тис. М2 житла. За перший квартал 2019 року обсяг житлового будівництва у Києві зменшився ще на третину. Держава практично припинила будівництво житла.

Проблему знесення та модернізації застарілого житлового фонду, так званих "хрущовок", потрібно зрушити з мертвої точки. У Києві 3,2 тис. Будинків "хрущовок". Це 4 мільйони м2 житла. На їх місці можна побудувати 16 мільйонів м2 житла. Це 20% від поточного житлового фонду столиці.

Ключовим питанням Києва є збільшення міських фінансів, зміцнення дохідної бази міського та районного бюджетів. На перший погляд, ми маємо значне збільшення доходів та видатків міського бюджету. Відповідно до міського бюджету на 2019 рік вони повинні становити 57,4 млрд грн. Порівняймо, у 2005 році це було 4,42 млрд. Грн., У 2008 р. - 23 млрд. Грн., У 2012 р. - 18,5 млрд. Грн. Однак у доларовому вираженні міський бюджет у 2007 р. Становив 2,7 млрд. Дол., У 2012 р. - 2,375 млрд. Дол. У 2019 році це 2,126 мільярда доларів. За міським бюджетом Київ поступається більшості найбільших європейських міст. Варшава з населенням 1,75 млн. Чоловік. Має бюджет у перерахунку на злотих у доларах 4,43 млрд доларів, Париж - 11, Лондон - 19, Берлін - 32, Москва - 39,9, Нью-Йорк - 66, Шанхай - 68 млрд доларів.

Комунальні підприємства, установи та організації в цілому, комунальне господарство Києва потребують значного підвищення ефективності. За результатами роботи комунальних підприємств у 2018 році загальна кількість юридичних осіб у муніципальному секторі м. Києва становила 1908 одиниць. З них 495 підпорядковані Київській міській державній адміністрації, а 1413 - районним. З підпорядкованих Київській міській державній адміністрації 258 госпрозрахункових та 237 бюджетних. З підпорядкованих госпрозрахунковим районам 126 госпрозрахункових та 1287 - бюджетних підприємств та установ.

Загальна вартість активів підприємств та установ, підпорядкованих міській та районній владі м. Києва, становила 170,3 млрд. Грн., Підпорядкованих міській владі - 130,2 млрд. Грн., Округам - 40,1 млрд. Грн.

У муніципальному секторі Києва в 2018 році працювало 42,2 тис. Осіб. (2017 рік - 32,6 тис. Чол.).

Чистий прибуток, виручка від реалізації продукції, робіт та послуг сектору в 2018 році склали 14,7 млрд грн і значно зросли порівняно з 2017 роком.

Також для того, щоб Київ став містом “Альфа”, йому потрібно набути статусу центру сучасної оборонної промисловості, стати центром міжнародних економічних відносин, мати штаб-квартиру ТНК та потрібен новий статус Генерального плану розвитку Києва.

Що стосується нового статусу Генерального плану Розвитку Києва, то Генеральний план міста, повинен стати потужним інструментом для визначення та закріплення функціонального призначення окремих районів міста, а також їх резервування. Території для будівництва не тільки дитячих садків, шкіл та лікарень, але також території для створення нових виробничих потужностей та робочих місць, теплових станцій, комунікацій, електромереж, паркінгів, стадіонів, театрів, кінотеатрів, парків культури та спорту, магазинів центри, зони відпочинку підлягають бронюванню. парки та сквери, басейни, сквери та дороги, багато інших інфраструктурних та соціально-культурних об'єктів, громадський простір, створення зелених ліній, збереження лісових насаджень, водойм та екологічних зон, зон відпочинку. Це стосується штаб-квартир міжнародних організацій, бізнес-центрів, фінансових центрів, ТНК.

Станом на 2021 рік новими глобальними містами України можуть стати Харків, Одеса та Дніпро. Це міста-мільйонники станом на 1 січня 2020 р. Для кожного з міст характерна тенденція до збільшення чисельності населення, що можна пояснити збільшенням міграції, обумовленої ситуацією в країні. та її роль у країні та регіоні. З точки зору демографічних аспектів дослідження, важливо визначити частку міського населення в регіоні та країні.

Для аналізу, ми, взяли місто Харків. Харків - це не просто друге за величиною місто в Україні чи найбільше місто на сході країни. Важливо, що Харків - вісімнадцята за чисельністю населення країна Європи. Населення міста становить 1,4 млн. Чоловік, а розмір міської агломерації сягає 2,1 млн. Чоловік. Це трохи менше, ніж Мюнхен і більше, ніж Мілан.

Мета Харкова - бути потужним українським центром сучасної Європи. Для міста такого розміру інтеграція до європейської та глобальної міської мережі є питанням життя та розвитку. Велике місто має прагнути стати глобальним

містом, або воно приречене на занепад. І в самому Харкові це відчують і погоджуються з цим.

Для того щоб Харків став глобальним містом йому потрібно дотримуватися вищезазначених нормів та не переставати розвиватися. Перетворення Харкова на глобальне місто - це не просто амбіційна мрія, яка радує нашу державу. Це, насамперед, сучасна концепція містобудування великого міста, яке має власну систему вимірюваних показників, а також власні інструменти реалізації. Розробляючи стратегію розвитку глобального міста, слід зосередити увагу не лише на національному передбаченні, а й на передбаченні європейського та світового простору. Так само глобальне місто повинно бачити своє позиціонування у світових тенденціях та боротися за участь у глобальних ланцюгах створення вартості, заснованих на новітніх технологіях.

Надзвичайно важливим інструментом розвитку глобального міста є формування конкурентоспроможних інноваційних кластерів, інтегрованих у європейські кластери, розумна спеціалізація міста, створення на цій основі науково-технологічних парків.

Харків не буде зупинятися на історичних причинах, чому сучасний Харків досі не має необхідної динамічності та проактивності. Важливо, що Харків вже починає усвідомлювати себе, робити перші кроки в правильному напрямку. Харків поступово відкривається світові. Прикладом є створення

англомовного інформаційного порталу Kharkiv Observer, стрічка новин якого є своєрідним інструментом для моніторингу глобальних ініціатив та проектів міста.

Висновки до розділу 2

Отже, в цілому у другому розділі було розглянуто формування та розвиток глобальних міст, типи мегаполісів та їх функції та розвиток глобальних міст в системі напрямів та пріоритетів держави.

Сучасні міста перетворюються на нові центри для залучення інвестицій, інновацій, в яких адаптуються найкращі практики міжнародного управління. Зазначили

Також нами було зазначено цілий ряд функцій мегаполісів. Мегаполіси, як вузли глобального економічного простору, об'єднані один з одним і іншими суб'єктами господарської діяльності системою зв'язків, визначають вектори та роблять значний вплив на розвиток зовнішнього довкілля формуючи тенденції глобального характеру та хід процесів.

Зробили розблений підхід до аналізу глобальних міст в системі напрямів та пріоритетів держави. Дослідили такі міста України. Звернули увагу на розвиток Києва для подальшого просування у рейтингу глобальних міст світу. Та визначили подальший розвиток Харкова у контексті глобального міста.

РОЗДІЛ 3

УРБАНІСТИЧНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНИХ МІСТ

3.1. Глобальне місто у контексті концепцій сталого розвитку

Незважаючи на великий обсяг інформації про сталий розвиток, який накопичився за останні десятиліття, розуміння цього терміна все ще залишається незрозумілим та розмитим. Досі дискутується, що насправді означає сталий розвиток. Слід зазначити, що цей термін не є абсолютно новим. На додаток до науково-практичної літератури, її класичне тлумачення можна взяти зі словників, у яких чітко вказуються такі поняття, як витривалість, пролонгація, пролонгація, збереження життєздатності тощо.

Наголошується, що різні дисципліни надають цьому терміну різне значення. Економісти трактують це як дотримання та поліпшення рівня життя, екологи та представники точних наук - розширюють значення терміна до необхідності збереження навколишнього середовища, а географи та антропологи розуміють це як життєздатність соціокультурних систем. У подальших роботах [5] вводиться нова концепція сталаномики (сустейноміки), яка зводить уже відомий трикутник конкуруючих цілей (згідно з раннім визначенням ООН) до знаменника знань і науки: вона чітко фокусує на сталий розвиток та уникає наслідків упередженості чи гегемонії будь-якої з наук. Такий підхід призведе до збалансованого та послідовного розгляду економічних, соціальних та екологічних сфер сталого розвитку (а також інших відповідних дисциплін та парадигм).

Останнім часом серед українських видань також можна знайти численні праці вчених та практиків з проблем сталого розвитку. Вчені намагаються запропонувати можливі шляхи збалансованого розвитку територій; серед цих робіт - праці П. Борщевського, Ч. Дорогунцова, В. Мікловди, М. Пітюлича, В. Трехобчука, Ю. Манівчука, В. Хазана та інших. Концептуалізація сталого розвитку в Україні базувалася на застосуванні ранніх визначень ООН (зрештою, як і в більшості інших країн) та розвинених країн з деякими поправками до відмінностей в умовах нашої країни. Хорошими прикладами досліджень сталого розвитку, зокрема на Закарпатті, є праці В.П. Мікловди та

М. І. Пітюлича, які спрямовані на розробку концепцій еколого-економічного розвитку регіону.

На цьому етапі розширюється концепція сталого розвитку. Багатьох дослідників, а також практиків цікавить питання, чи збігається традиційний розвиток із стійким, і якщо ні, то в чому різниця. Інноваційні громади розробляють плани сталого розвитку, але, на жаль, страждають від браку коштів для їх реалізації. Таким чином, є чітка тенденція до збагачення концепції сталого розвитку у цілому у світі та в Україні зокрема, як у науковій теорії, так і на практиці. Навіть із наведених прикладів стає очевидним різноманітність компонентів терміна «сталий розвиток». Як бачимо, труднощі, з якими стикаються практики при реалізації концепції, породжують нові суттєві доповнення до цього терміна.

Концепція сталого розвитку, вперше сформульована в 1983 р. У доповіді Незалежної світової комісії з навколишнього середовища та розвитку ООН "Наше спільне майбутнє", яка закликала допомогти у вирішенні глобальної екологічної проблеми людства вправ на підставі рішень 2-ї Всесвітньої конференції з навколишнього середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992). Концепція сталого розвитку глобальних міст, введена в науковий обіг, проголошує "необхідність задоволення життєво важливих потреб сучасного покоління людства без шкоди здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби.

Таблиця 3.1

Інструменти впровадження політики сталого розвитку в глобальних містах
(World Cities Report, 2016)

Тип інструмента	Приклади	Цілі
Інформаційні	Тренінги, дослідження та інформування	Створення і поширення екологічної інформації

Добровільні	Кодування, маркування та аудит	Створення стимулів для екологічно-відповідальної поведінки
Економічні	Податки або субсидії	Врахування екологічних витрат при певних видах діяльності
Регуляторні	Контроль, заборони, квотування, ліцензування, стандарти	Застосування для отримання встановлених результатів
Створення візії	Проведення зустрічей із стейкхолдерами	Створення візії міста
Базові дослідження	Проведення досліджень міста	Розуміння умов розвитку міста
Пріоритети розвитку	Форуми та конференції для налагодження діалогу та знаходження консенсусу	Забезпечення відкритого ви- значення різних пріоритетів та відмінних цінностей, які створюватимуть передумови для процесу планування
Екологічний профіль	Системний аналіз екологічних умов обраної території	Забезпечення спільного розуміння для взаємодії секторів міста із навколишнім середовищем та системою міського врядування
Екологічний слід і цілі	Екологічний слід ресурсів; Аналіз матеріальних потоків	Оцінювання екологічної спроможності міста
Інструменти оцінювання впливу	Стратегічний вплив або оцінювання сталості	Оцінювання впливу політик і програм

Моніторингові системи та індикатори	Системи для вимірювання в постійних інтервалах	Визначення прогресу щодо цілей та перегляд процесу планування
Екологічні бюджети та аудити	EcoBudget, EMAS або ISO 14001	Періодичний перегляд інструментарію екологічного менеджменту

Джерело: World Cities Report 2016 Urbanization and Development: Emerging Futures (2016).

Звертаючи на те, що документи ЄС заявляють про необхідність враховувати фактор глобалізації в концепції сталого розвитку, який був втілений у включенні показника Глобального партнерства до набору показників сталого розвитку, прийнятих Європейська комісія 9 лютого 2005 р. У той же час існуюча концепція сталого розвитку не враховує інноваційну складову, яка на сучасному етапі визначає вектор еволюції глобалізованого суспільства. Визначення інноваційних факторів сталого розвитку та обґрунтування поняття «сталий інноваційний розвиток» має стратегічне значення для формування інноваційної моделі світових економік. Дослідження факторів інноваційного розвитку проводитиметься за допомогою складових показників інноваційного розвитку та інноваційного потенціалу країн, запроваджених міжнародними аналітичними центрами переважно в першому десятилітті поточного століття.

До найбільш відомих та широко прийнятих у світовій теорії та практиці вимірювань та порівняльного аналізу інноваційного розвитку глобальних міст індекси включають:

- Глобальний індекс інновацій (GII), розрахований аналітичним центром Лозаннської школи бізнесу INSEAD, Швейцарія;

- Міжнародний індекс інновацій BCG (Meta-ovdi Innovation Index BCG, IntII BCG), розрахований експертами з Бостонської консалтингової групи, США;

- Індекс інноваційного потенціалу (ICI) міжнародної дослідницької структури EFD - Глобальна консалтингова мережа;

- Європейський інноваційний табло підсумкового індексу інновацій (SII).

У зв'язку з поширенням концепції сталого розвитку у світі, категоріальний апарат економічної науки включав поняття «стійкий економічний розвиток» та «стійке економічне зростання».

Сталий економічний розвиток стосується і розвитку міст- це процес структурної перебудови економіки глобальних міст відповідно до потреб збалансованого розвитку виробництва, соціальної сфери, населення та довкілля, технологічного та соціального прогресу. Стале економічне зростання є однією з головних цілей макроекономічної політики, досягнення якої забезпечує більш швидке зростання реального виробництва (ВВП) порівняно зі зростанням населення для покращення рівня життя, не виходячи за межі економічної спроможності екосистем [5]. Однією з основних для формування концепції сталого розвитку стала концепція ноосфери В. І. Вернадського, яка базується на вимозі до людини, суспільства пристосовуватися до об'єктивних законів біосфери, забезпечувати її рівновагу.

Екологічна складова концепції спрямована на збереження цілісності біологічних та фізичних природних систем. Особливе значення має життєздатність екосистем, від яких залежить глобальна стабільність усієї біосфери. Більше того, поняття «природних» систем та середовищ існування слід розуміти ширше і включати техногенне середовище (наприклад, міста). Основна увага в концепції приділяється збереженню здатності до самовідтворення та динамічній адаптації таких систем до змін. Деградація природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища та втрата біологічного різноманіття знижують здатність екологічних систем до самовідновлення. Економічний підхід до концепції сталого розвитку

передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів та використання природоохоронних технологій, технологій збереження енергії та матеріалів, включаючи видобуток та переробку сировини, створення екологічно чистої продукції, мінімізацію, переробку та знищення відходів .

Соціальна складова сталого розвитку орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціальних та культурних систем, включаючи зменшення кількості руйнівних конфліктів між людьми. Важливими аспектами цього підходу є рівномірний розподіл багатства між поколіннями та збереження культурного капіталу та різноманітності.

Документи ООН [57] проголошують встановлення цілей сталого розвитку для суспільства в цілому, окремих країн та регіонів. Згодом завдання сталого розвитку було включено в місію провідних світових компаній. Починаючи з 2001 року, сталий розвиток було визнано основною та всеосяжною метою Європейського Союзу. Оновлена Стратегія сталого розвитку ЄС була прийнята в 2006 році, наголошуючи, що саме інноваційна складова, накопичення знань та розвиток технологій можуть зменшити "ризики та загрози для стійкості соціальних зв'язків, навколишнього середовища та глобальної економіки" та забезпечити глобальний баланс між вирішенням соціально-економічних проблем та збереженням навколишнього середовища.

Наростання глобальних проблем в останні десятиліття викликало необхідність адаптації Концепції сталого розвитку, прийнятої ООН у 1992 році, до сучасних глобалізаційних викликів. Це завдання було втілено в проекті, здійсненому групою вчених Інституту прикладного системного аналізу НТУУ "КПІ" та НАН України під керівництвом академіка М. Згуровського.

Розрахунок індексу сталого розвитку Іс.р, здійснюється через суму індексів для трьох вимірів: економічного (Іек.в), екологічного (Іе.в) та

соціального (Іс.в) з відповідними ваговими коефіцієнтами. У свою чергу, кожен з індексів Іек.в, Іе.в та Іс.в обчислюється з використанням прийнятиху міжнародній практиці індексів та індикаторів. Індекс економічного виміру (Іек.в) містить два глобальні індекси: індекс конкурентоспроможності (Ік), що формується з трьох індикаторів: індикатора технологічного розвитку країни, індикатора громадянських інститутів, індикатора макроекономічного середовища та індексу економічної свободи (Іе.с), сформований з наступних десяти показників: торгова політика країни, державне фіскальне навантаження, державне втручання в економіку, грошово-кредитна політика, потоки капіталу та іноземних інвестицій, банківська та фінансова діяльність, цінова політика та політика заробітної плати, права приватної власності, регуляторна політика, неформальний ринок діяльність.

На основі концепції сталого розвитку глобальних міст були сформульовані Цілі розвитку тисячоліття (ЦРТ) - міжнародні цілі розвитку, сформульовані в Декларації тисячоліття ООН 189 державами-членами ООН та 23 міжнародними організаціями. Кожна країна може пристосувати глобальні ЦРТ до своїх конкретних потреб. У 2003 році Україна адаптувала ЦРТ до урахування особливостей національного розвитку. З 2004 року в Україні розробляються національні звіти, в яких викладаються результати аналізу тенденцій, ключові питання та рекомендації щодо впровадження ЦРТ, а також щорічні звіти про моніторинг. Національні ЦРТ є такими:

- подолання бідності;
- забезпечення якісної освіти протягом усього життя;
- забезпечення гендерної рівності;
- зниження дитячої смертності;
- поліпшення здоров'я матері;

- обмеження поширення ВІЛ / СНІД та туберкульоз та початок тенденції до зменшення їх масштабів;

- сталий розвиток навколишнього середовища.

У звіті Робочої групи відкритого складу Генеральної Асамблеї з цілей сталого розвитку визначено 17 цілей сталого розвитку, серед яких: сприяння стабільному, всеосяжному та стійкому економічному зростанню, повній, продуктивній зайнятості та гідній роботі для всіх; створення потужної інфраструктури, сприяння інклюзивній та стійкій індустріалізації та інноваціям; зменшення нерівності всередині та між країнами; забезпечення відкритості, безпеки, життєздатності та сталого розвитку міст. [57].

На конференції Rio +20 одним із пріоритетних напрямків були міста. Міста є центрами ідей, торгівлі, культури, науки, продуктивної праці, соціального розвитку та багато іншого. Міста дозволили людям розвиватися соціально та економічно. Однак існує багато перешкод для підтримки міст у продовженні створення робочих місць та процвітання без зловживання землею та іншими ресурсами. Загальні проблеми в місті включають затори, відсутність коштів на основні послуги, відсутність належного житла та погіршення інфраструктури. Проблеми, що стоять перед містами, можна подолати такими способами, які дозволять їм продовжувати розвиватися та рости, покращуючи використання ресурсів та зменшуючи забруднення та викорінюючи бідність.

Сталий розвиток населених пунктів - це соціально, економічно та екологічно збалансований розвиток міських та сільських поселень, спрямований на створення їх економічного потенціалу, повноцінного середовища життя сучасних та майбутніх поколінь на основі раціонального використання ресурсів (природних, трудових) . , виробництво, науково-технічна, інтелектуальна тощо), технологічне переозброєння та реструктуризація підприємств, поліпшення соціальної, промислової,

транспортної, комунікаційної та інформаційної діяльності, машинобудування, екологічної інфраструктури, поліпшення умов життя, відпочинку та оздоровлення, збереження та збагачення біологічного різноманіття та культурної спадщини.

Таким чином, значна увага повинна приділятися містам і населеним пунктам, де зосереджена більшість світового населення.

Прискорені темпи глобальної урбанізації вимагають пильної уваги до її наслідків. З одного боку, це стимулює технологічні зміни,

Поліпшення якості життя, навпаки, створює негативні наслідки для довкілля, способу життя мігрантів, зменшує сільськогосподарські угіддя, змінює традиційні форми сільського життя.

Спостерігаються тенденції збільшення частки міського населення у світі. Незважаючи на зменшення кількості, відносно міське населення в Україні поступово зростає. Більшість населення країни живе в містах. Згідно з дослідженнями, проведеними в Україні, сільські мешканці відчували нестатки більш суттєво, ніж жителі міст через низький рівень розвитку інфраструктури: 46% сільських домогосподарств страждали від нестачі об'єктів, що надають побутові послуги (серед міських - 4%), 42% - через відсутність у селі швидкої допомоги (4%), 29% - через відсутність медичних закладів біля будинку (6%), чверть - через відсутність регулярного щоденного транспортного сполучення з іншими населеними пунктами з більш розвиненою інфраструктурою та 15% - через відсутність торгових закладів біля житла (2%), 6% - через відсутність дошкільних закладів біля житла (1,2%).

У Маніфесті нового урбанізму [56] викладені принципи, на яких має базуватися управління та розвиток міст:

- міста відповідають за побудову системи управління, яка враховує нові вимоги демократії, зокрема в її вимірі участі. Люди в містах та міських

районах - це як жителі, так і громадяни. Необхідно створити відповідні передумови для їх активної участі у вирішенні питань місцевого значення;

- міста повинні базувати свою діяльність на політиці сталого розвитку, щоб досягти історичного компромісу між економічними, соціальними та екологічними вимогами та зберегти довкілля для майбутніх поколінь;

- міста повинні стати простором високої якості життя для всіх. Забезпечити рівний доступ та якісні послуги для всіх без винятку незалежно від статі, віку, соціального, фінансового та фізичного стану, зокрема у сферах освіти, охорони здоров'я, культури та житла. Адекватне забезпечення всіх рівнів суспільства є безумовним для реалізації реальної демократії;

- міста є полем для творчого різноманіття, вони повинні слугувати джерелом потужних інноваційних сил, особистого процвітання та доступу до знань та інформації. Вони можуть зберігати, інтегрувати та взаємно збагачувати безліч типів культур, що в них проживають. Міста повинні знати своє минуле та своє різноманітне сьогодення, щоб бути перспективними.

Запорукою підготовки та успішного впровадження стратегій сталого місцевого розвитку є наявність певного місцевого потенціалу, базової економічної та соціальної інфраструктури. На додаток до них, існує ряд інших важливих факторів:

- наявність сприятливої законодавчої та нормативної бази для ефективного децентралізованого місцевого розвитку;

- рівні права та партнерство у здійсненні місцевого розвитку всіх зацікавлених соціальних груп та місцевої влади;

- гендерна рівність;

- наявність необхідних ресурсів, економічних важелів та стимулів, що забезпечують та підтримують життєво важливі функції місцевої економіки та сталий місцевий розвиток;

- можливість створення ефективних координаційних механізмів для забезпечення спільної діяльності з реалізації узгоджених пріоритетів.

У містах зосереджені інвестиційні можливості та робочі місця, які забезпечують економічний розвиток, а також полегшується доступ до життєвих благ.

Сталий розвиток держави чи регіону повинен починатися на рівні міста. Кожне місто повинно визначити свої стратегічні цілі розвитку, пристосовуючи ЦРТ на державному рівні до власних потреб. Необхідною складовою постановки цілей є участь жителів міста, представників громад, науковців та представників бізнесу за ініціативою органів місцевого самоврядування.

Реалізація цілей сталого розвитку на місцях повинна стати продуктивною, оскільки місцеве самоврядування є більш мобільним, бізнес та громадськість зацікавлені в їх реалізації та впевнені, що зможуть цим скористатися. Ось слова заступника постійного представника Програми розвитку ООН в Україні Ініти Паулович: «Саме на рівні місцевого самоврядування ми спостерігали розвиток інноваційних методів управління, навіть за відсутності узгодженої національної політики» [57].

Кожне місто має розвиватися самостійно, переймаючи позитивний досвід інших, тому встановлення зв'язків між містами є вирішальним. Може бути доцільним створити центр, який буде збирати інформацію про реалізацію цілей та робити її доступною для безкоштовного використання. А також аналітичні центри в кожному місті, які будуть розробляти проекти та знаходити джерела фінансування. Рушійною силою процесу реалізації проектів сталого розвитку в містах має стати покоління молодих людей, які є більш активними та цілеспрямованими. Сталий розвиток кожного міста у відносинах дозволить посилити ефект від реалізованих заходів на національному рівні завдяки синергетичному ефекту.

Досвід успішного стратегічного планування та реалізації екологічних засад у розвитку глобальних міст накопичений в Сіднею, де розроблена стратегія сталого розвитку «Сталий Сідней 2030», створену в 2008 р., основні її засади наведені у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Основні засади стратегії сталого розвитку Сіднею «Сталий Сідней 2030»

Стратегічні напрями	Пояснення	Пріоритети
Гнучкий Сідней (Resilient Sydney)	Спроможний відповідати викликам ХХІ ст.	Скоротити викиди парникових газів на 50% (відносно 1990 р.)
Цифрове місто (Digital city)	Підвищення конкурентоспроможності у цифровому світі	Розвинути спроможність відповідати потребам електричної енергії і водопостачання місцевими ресурсами
Бізнес та економіка (Business and economy)	Сприяння економічному розвитку	Побудувати 48 000 будівель для проживання
Спільноти і культура (Communities and culture)	Кожен може збагатити культуру Сіднею	7,5% будівельного фонду соціального призначення (від загального)
Сталість (Sustainability)	Внесок Сіднею у стале майбутнє	Створення 97 000 робочих місць у центрі агломерації
Архітектура та дизайн (Architecture and design)	Допомога у підвищенні стандартів дизайну	80% зайнятих користуються публічним транспортом
Транспорт і доступність (Transport and access)	Інтегровані транспортні плани для процвітання міста	Створити можливість для місцевих жителів діставатись до головної

		вулиці за 10 хв (800 м) та можливість для кожного місцевого жителя прогулюватись у зелених наса- дженнях впродовж 3 хв (260 м)
--	--	--

Джерело: Sustainability (2015). Sustainable Development Strategy for the Global City: A Case Study of Sydney Richard Hu.-P.455.

Також можна звернути увагу на закон України[1], який був прийнятий Верховною Радою України та розглянути його. Закон України про стратегію сталого розвитку України до 2030 року.

Необхідність реалізації Стратегії сталого розвитку в Україні (далі - Стратегія) зумовлена внутрішніми та зовнішніми факторами:

- у зв'язку з прийняттям на Саміті ООН зі сталого розвитку 17 глобальних Цілей сталого розвитку на період до 2030 року потребує оновлення Стратегія сталого розвитку «Україна - 2020»;

- в Україні завдяки пануванню протягом багатьох років ресурсо- та енергоємних галузей та технологій, орієнтації на експорт сировини та надмірній концентрації виробництва в промислових регіонах сформувалася така структура управління розвитком, яка є загалом неефективною та екологічно чистою небезпечний;

- рівень економічного розвитку та добробуту населення не відповідає природному, науково-технічному, агропромислового потенціалу України та кваліфікаційно-освітньому рівню населення, соціально-історичним та культурним традиціям народу України;

- Україна має міжнародні зобов'язання щодо сталого розвитку, визначені стратегічними документами ООН;

- основою для здійснення в Україні інноваційних перетворень у напрямку сталого розвитку є Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;

- розроблені та затверджені стратегічні національні, галузеві та регіональні документи не повністю відображають цілі та завдання сталого розвитку;

- Українські вчені підготували наукове обґрунтування переходу України до сталого розвитку та сформуvalи відповідну громадську підтримку цього процесу [1].

Основою для розробки Стратегії стали 17 глобальних Цілей сталого розвитку на період до 2030 року, Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020" та оновлена Стратегія сталого розвитку ЄС. Стратегія також базується на SWOT-аналізі та аналізі прогалин у політиці, законодавстві, програмах та планах у восьми сферах: економіка, соціальна політика, природокористування та охорона навколишнього середовища, сільське господарство, енергетика, транспорт, регіональний та місцевий розвиток, освіта та наука.

Проект Стратегії сталого розвитку України до 2030 року обговорювався з червня по грудень 2016 року на регіональних та національних консультаціях, у яких взяли участь представники органів державної влади та місцевого самоврядування всіх регіонів України, депутати різних рівнів, науковці та працівники освіти, представники громадського суспільства, професійних асоціацій, бізнесу, засобів масової інформації, експертів міжнародних організацій. Стратегія спрямована на досягнення конкретної мети розвитку, а інструментом її реалізації є Національний план дій (дорожня карта) переходу України до сталого розвитку, який буде прийнятий після затвердження Стратегії. Стратегія встановлює комплексну систему стратегічних та оперативних цілей для переходу до інтегрованого економічного, соціального та екологічного розвитку країни до 2030 року. Вона також визначає

інституційну базу для реалізації Стратегії, напрямки міжгалузевої та міжгалузевої співпраці, основні рушійні сили та інструменти для його здійснення.

Після розгляду чинників внутрішнього та зовнішнього характеру можна виокремити стратегію бачення сталого розвитку в Україні.

Нова парадигма світогляду, на якій базується Стратегія, є політичною та практичною моделлю такого розвитку всіх країн світу, яка відповідає потребам нинішнього покоління без шкоди для здатності майбутніх поколінь задовольняти власні потреби. Ця модель орієнтована на досягнення оптимального балансу між трьома складовими розвитку - економічною, соціальною та екологічною.

Перехід до сталого розвитку - це процес зміни ціннісних орієнтацій багатьох людей. Визнаними міжнародними фундаментальними цінностями розвитку є свобода, рівність, солідарність, толерантність, повага до природи, спільна відповідальність. Національні цілі сталого розвитку базуються на політичних, економічних, соціальних, екологічних, моральних та культурних цінностях, властивих українському суспільству. Вони визначають спрямованість стратегії на турботу про загальне благо та захист національних інтересів України.

Радикальні зміни, пов'язані з Революцією гідності та курсом на європейську інтеграцію, дають можливість побудувати нову Україну на принципах сталого розвитку, верховенства права, захисту прав людини, демократії, солідарності та належного управління. У 2030 р. Україну розглядають як країну, яка зажила рани, спричинені бойовими діями на сході України, і яка розвивається на принципах сталого розвитку. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року фокусується на векторах, визначених у Стратегії сталого розвитку Україна 2020:

- вектор розвитку - забезпечення сталого розвитку країни, проведення структурних реформ, забезпечення економічного зростання екологічно безпечним способом, створення сприятливих умов для господарської діяльності;

-вектор безпеки - забезпечення безпеки держави, бізнесу та громадян, безпеки інвестицій та приватної власності, забезпечення миру та захисту кордонів, справедливого та неупередженого правосуддя, негайне очищення влади на всіх рівнях та забезпечення реалізації ефективних механізмів боротьби з корупцією . Пріоритет надається безпеці життя та здоров'я людей, що неможливо без ефективної системи охорони здоров'я, забезпечення належних медичних послуг, захисту соціально вразливих груп, безпечного середовища та доступу до якісної питної води та санітарії, безпечної та якісної харчові та промислові товари;

- вектор відповідальності - надання гарантій кожному громадянину, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови чи інших характеристик, доступу до високоякісної освіти, система охорони здоров'я. Я та інші служби у державному та приватному секторах;

- вектор гордості - забезпечення взаємної поваги та толерантності в суспільстві, гордості за власну державу, її історію, культуру, науку, спорт.

Стратегічне бачення сталого розвитку України базується на забезпеченні національних інтересів та виконанні міжнародних зобов'язань України щодо переходу до сталого розвитку. Цей розвиток передбачає:

- подолання дисбалансу в економічній, соціальній та екологічній сферах;
- трансформація господарської діяльності, перехід до принципів «зеленої економіки»;

побудова мирного та безпечного, соціально згуртованого суспільства з належним управлінням та інклюзивними інституціями;

- забезпечення партнерства між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, бізнесом, наукою, освітою та організаціями громадянського суспільства;

- повну зайнятість населення;

- високий рівень науки, освіти та охорони здоров'я;

- підтримання навколишнього середовища у належному стані, який забезпечить якість життя та добробут теперішніх та майбутніх поколінь;

- децентралізація та реалізація регіональної політики, яка передбачає гармонійне поєднання національних та регіональних інтересів;

- збереження національних культурних цінностей та традицій.

Визначальним у Стратегії є інноваційний напрям розвитку, який базується на активному використанні знань та наукових досягнень, стимулюванні інновацій, створенні сприятливого інвестиційного клімату, оновленні виробничих фондів, формуванні високотехнологічної діяльності та галузей, підвищенні енергоефективності, стимулюванні збалансоване економічне залучення інвестицій у використання відновлюваних джерел енергії, у екологічно чисте виробництво та «зелені» технології.

Сталий розвиток орієнтований насамперед на людей та покращення якості їх життя в сприятливих соціально-економічних умовах та екологічно чистих, здорових, різноманітних природних умовах. Високий інтелектуальний рівень людського потенціалу повинен забезпечити конкурентоспроможність країни в майбутньому.

Реалізація Стратегії спрямована на подолання бідності за рахунок ефективної зайнятості, високих витрат на робочу силу, накопичення людського та соціального капіталу, розвиток підприємницької діяльності, зміцнення середнього класу, підвищення соціальних стандартів та гарантій та надання необхідної соціальної підтримки вразливим верствам населення.

Пріоритетом політики сталого розвитку є забезпечення гідних умов життя та праці у власній країні.

3.2 Розвиток глобальних міст на території Європи

Розглядаючи розвиток глобальних міст на території Європи, я проаналізував Європейські міста в мережі світової економіки, деякі емпіричні факти про європейські глобальні міста, європейське місто як вузол в Глобальній міській мережі та концепції європейського міста.

В умовах дедалі більшої інтеграції глобалізованої економіки, зростання транснаціональних підприємств та глобальних виробничих мереж вплив цих процесів на розвиток міст став новим напрямом досліджень. У цьому розділі будуть розглянуті два впливові підходи чи теорії наслідків для європейського міста: Інформаційне суспільство (Мануель Кастеллс) та Глобальна теорія міста (Саскія Сассен).

Теорія Кастельса зосереджена на "сході мережевого суспільства", який характеризується новою просторовою категорією "простір потоку". В результаті революції в інформаційних технологіях та глобалізації капіталізму простір потоків домінує у «просторі місьць», останнє з яких несе характеристики європейського міста [58, с. 480). Зростаюча соціальна фрагментація та глобальна інтеграція ставлять під сумнів європейське місто як сутність: "Трансформація європейських міст невіддільна від глибшої структурної трансформації, яка впливає на міські форми та процеси в розвинутих суспільствах: поява інформаційного міста" (58, с. 253). Хоча

Кастельс підкреслює, що соціальні наслідки цієї трансформації різні в різних містах (там же, с. 248), його аргументи спрямовані на глобальну трансформацію до нового типу міста - інформаційного міста.

На відміну від того, що теорія Сассо базувалася на трьох конкретних тематичних дослідженнях - Лондоні, Нью-Йорку та Токіо - теза про поляризацію ставиться під сумнів в емпіричних дослідженнях. Наприклад, аналіз ринку праці та розвитку безробіття, проведений Хамнеттом, показав, що природа і причини поляризації та ступінь соціальної нерівності різняться в американських та європейських містах [59]. Хоча це підтверджує збільшення висококваліфікованих та високооплачуваних фахівців у випадку Лондона - як в Амстердамі та Парижі - це відбулося паралельно зі збільшенням низькокваліфікованих робочих місць. Зрештою, нерівність зросла, але поляризації не відбулося [61].

При дослідженні європейських глобальних міст теза про подвійне місто в основному відкидається - загальний взаємозв'язок між світовою економікою та соціальними процесами на місцевому міському рівні видається помірним і потребує подальшого уточнення. Він ігнорує той факт, що міста вбудовані в інституційні системи: соціальна держава, механізми просторового перерозподілу між територіальними підрозділами та потужним державним сектором, які, як правило, створюють національні варіації капіталістичних суспільств. Європейські міста, незважаючи на свої відмінності, добре ілюструють, що "не існує прямих і простих зв'язків між економічною глобалізацією та місцевими результатами" [22].

На основі даних Тейлор та Хойлер [46] проаналізували 53 європейські міста. Результатом їх аналізу є класифікація європейських міст, яка перекреслює історичну "міську Європу як центральний економічний кістяк континенту, що проходить від Балтики через Рейнланд до Північної Італії", що було визначено в моделі політичної та економічної європейської системи [15]. Як зазначають Хоенберг і Ліс [23], "периферійні" міські системи в Південній

та Східній Європі відрізняються щільністю. У своєму аналізі Тейлор і Хойлер [46] показують, що останні процеси глобалізації відбуваються не в "порожньому просторі"; швидше, інфраструктура фірм, що орієнтуються на виробника, надає можливість зміцнити існуючі просторові структури. Авторам вдалося визначити просторову картину, розділивши міста Європи на великі та малі міські хребти та ряд зовнішніх периферійних арен.

Крім того, ця класифікація показує, що останній процес глобалізації не веде до закритої європейської міської системи. Європейські міста є частиною ширшої глобальної міської системи, в якій деякі міста відрізняються від своїх внутрішньоєвропейських зв'язків - вони „неєвропейські” з двох причин: по-перше, через місцеві особливості (наприклад, Будапешт, Санкт-Петербург) або по-друге, завдяки їх інтенсивній інтеграції на світові фінансові ринки (наприклад, Лондон, Париж, Цюрих). Тому відносини системи європейських міст не закінчуються на європейських кордонах - вони, схоже, вкорінені в історичних просторових моделях, а слідує логіці глобалізованої та безмежної економіки. У додатковому аналізі Тейлор та Деруддер [44] підкріплюють аргумент щодо розширення міської системи Європи за межі континенту: великі міста-хребти інтегровані у глобальні міські арени, тоді як малі міста-хребти більш обмежені європейською ареною. Іншими словами, інтеграцію Лондона до міської системи можна пояснити, незважаючи на Нью-Йорк; у випадку з Мадридом слід враховувати Латинську Америку. Коротше кажучи, пояснювальна сила міської системи в межах єдиного територіального масштабу повинна бути відкинута як у національному масштабі, так і на європейському континенті. З цієї точки зору не лише „європейське місто” як загальне поняття, але й „європейська міська система” розглядається як сумнівний підхід.

Однак, окрім методологічної критики, наприклад, доречності фірм GaWC у міській економіці глобальних міст, ще один аспект цих емпіричних висновків щодо "європейської міської системи" видається сумнівним.

Наприклад, Тейлор та ін. [45] наголошують на різниці між "німецькими" та "британськими" чи "французькими" містами в мережі Глобал Сіті за їхніми департаментами: маючи кілька глобальних міст, що мають зв'язок із ЗМІ, Німеччина демонструє "горизонтальну" модель інтеграції до Глобального міста мережі. Навпаки, французькі міста, схоже, демонструють вертикальну інтеграцію, причому Париж є важливим, але унікальним глобальним містом у національному масштабі. Глобальна міська теорія не пропонує концептуального пояснення цих висновків. "Ефект країни" також наголошував Бурден-Лепаж: Звертаючи особливу увагу на столиці країн ЦСЄ, вона робить висновок, що існує "потенціал глобалізації міст, опосередковано через тип і стабільність уряду, а також безпосередньо через регіональну та міську політику".

Але територіальна перспектива також актуальна в регіональному масштабі з двох причин. По-перше, це проливає світло на стратегічні ресурси та неторгувані економіки агломерацій, що виробляються територіями та місцевими установами; таким чином, місто можна розуміти як кластер, який виробляє диверсифікацію та спеціалізацію, безконтактну щільність контактів та низькі експлуатаційні витрати [9]. По-друге, є питання просторової організації функцій Глобального міста; центральна глобальна роль Глобального міста була створена не тільки в рамках КБР, але і в широкому регіоні.

Коротше кажучи, щодо соціально-просторового порядку Глобального міста, ми повинні шукати структури та процеси на задньому плані, що дозволяють глобальну інтеграцію міста, але частіше слідувати територіальній логіці держави та її інститутів, а не логіці відношень Глобального міста [29]. Продовжуючи Саскію Сассен, аналізуючи "європейське місто" та "європейську міську систему", ми повинні уникати так званих "ендогенних пасток". Це означає, що нещодавня інтеграція міста до мережі Глобального міста повинна пояснюватися не лише останніми глобальними процесами, а й

вивченням історичної еволюції сусідньої національної держави, її територіальної структури та інститутів.

Найчастіше концепції європейського міста розробляються з точки зору за межами Старого континенту. Сто років тому група з 43 європейських географів вирушила в залізничну подорож США, «трансконтинентальний тур 1912 року». Серед багатьох публікацій, що випливали з цього досвіду, Євген Оберхаммер, тодішній президент Австрійського географічного товариства, розмірковував про відмінності між «американськими та європейськими містами».

Іншим аспектом таких міркувань є те, що це було у Європі в цілому. На наступні десятиліття такі узагальнення будуть відкладені національними узагальненнями міста. У першій збірці німецькою мовою про культурні міські ландшафти ми знаходимо главу про німецькі та іспанські міста, за якою йдуть глави про північноамериканські та австралійські міста.

У міській соціології праці про середньовічне місто часто цитуються як узагальнення особливостей європейських міст. Кажуть, що міські стіни, міський ринок, власна юрисдикція, формування гільдій та (часткова) політична автономія міст. Для сучасних європейських міст соціолог Тейлор [45] пропонує інший перелік особливостей. По-перше, вікові будівлі та архітектура зазіхають на життя сучасних мешканців міста, тим самим «роблячи сучасну історію справжньою». По-друге, європейські міста століттями стояли біля витоків соціальної емансипації та революції. По-третє, спосіб життя у містах дозволяє громадянам пересуватися між державними та приватними особами, маючи достатні можливості для суспільного життя. По-четверте, цьому сприяє давня традиція містобудування, яка зберегла центр міста та сформувала міський пейзаж з часів Середньовіччя. Нарешті, протягом довгого 20 століття соціальна інфраструктура та управління нею були додані до порядку денного містобудування, створюючи «Соціальне місто».

У цих концепціях європейського міста є деякі основні подібності: і географи, і соціологи вивчаючи внутрішню структуру міст, приділяють особливу увагу його візуальним особливостям. Вони, як правило, ігнорують зовнішні зв'язки між європейськими містами, а також мережі, що з'єднують європейські міста із глобальною мережею міст. Що стосується нематеріальних, цифрових потоків капіталу чи інформації, ця невидимість майже ідеальна, і реєструються лише фізичні результати.

Визначення європейських міст, які зосереджуються на забудованому середовищі, потрапляють в ту ж пастку ендогенної природи, що і їхні аналоги з глобального міста. Прихильники подібних концепцій наголосують, що такі риси європейського міста сягають досучасних, ранніх індустріальних чи, в кращому випадку, кейнсіанських часів фордистів. Такі визначення, як правило, не помічають постфордистських подій у сучасних європейських містах.

Розвиток глобальних міст на території України є одним із факторів соціально-економічного становища. У 2021 Київ уперше потрапив до міжнародного рейтингу Global cities. Міжнародний рейтинг "Global cities: нові пріоритети для нового світу" "Global Cities Report" 2020 року вперше включив місто Київ у публікації "Індекс глобальних міст" (GCI) та "Глобальний прогноз міст" (GCO) [55]. У них столиця посіла 89-ю та 94-ю позиції зі 151 міста світу. Укладачі рейтингу проаналізували соціально-економічну ситуацію Києва на момент вступу в стан боротьби з поширенням пандемії COVID-19 та перспективи відновлення економіки міста в мінливому світі.

В рамках публікації аналітики також відзначили основні наслідки пандемії у великих містах та окреслили низку тенденцій та проблем, які мерам доведеться подолати. Автори рейтингу пропонують приділити особливу увагу трьом життєво важливим сферам, в яких необхідно рухати інноваційний процес: економіці, соціальній політиці та культурі.

Таблиця 3.3.

Індекс глобальних міст

City	2020	2019	2018	2017
Chengdu	87	89	89	88
Bangalore	88	78	78	75
Kyiv	89	-	-	-
Nairobi	90	77	76	73

Джерело: Global Cities Report 2020 [71].

Висновки до розділу 3

У цьому розділі було розглянуто передумови виникнення концепції сталого розвитку у світі та на території України, а також розвиток глобальних міст на території Європи. Наша задача була не сконцентруватися на одному понятті, а вивчити дані питання під різними кутами та в різних країнах світу.

Концепція сталого розвитку, пройшовши еволюційний шлях від розуміння впливу людської діяльності на екологію планети до чітко визначеної стратегії з визначеними цілями та цілком реалізовані завдання, здається, поки що єдиний і незмінний шанс вижити для майбутніх поколінь. Реалізація цієї концепції відбувається на декількох рівнях: глобальному, регіональному, національному та місцевому. Саме на рівні міст, в умовах зростаючих темпів урбанізації, ідеї сталого розвитку, які виходять із усвідомлення кожною людиною на індивідуальному рівні своєї важливості та необхідності, повинні реалізовуватися найбільш активно. Кожна громада повинна адаптувати ідеї сталого розвитку до власних потреб, окреслити завдання та докласти максимум зусиль, щоб знайти можливості для їх реалізації, підтримуючи контакт з іншими на всіх рівнях, використовуючи та надаючи підтримку. Також розглянули концепцію сталого розвитку України та стратегію до 2030 року.

Що стосується розвитку глобальних міст на території Європи були розглянуті теорії, таких вчених, як, М. Кастенс, С. Сассен та низки інших. Найбільш повно відображають підходи до класифікації, оскільки враховують, що глобальне місто носить глобальний характер і має вирішальне значення, будучи не лише місцем координування, а й умовою виробництва інноваційних продуктів та надання спеціалізованих послуг, необхідних бізнес-організаціям, розташованим по всьому світу. У нинішньому світі при формуванні саме інформаційного суспільства з покращеною соціальною інфраструктурою, при активному розвитку технологічного потенціалу, концентрації інформаційних і фінансових потоків в окремих містах відбувається становлення глобальних міст.

ВИСНОВКИ

Місто є складною системою взаємодії елементів, що безпосередньо впливають на найрізноманітніші із сфер господарської діяльності людини. Протягом тривалого часу місто привертає увагу представників багатьох наукових дисциплін, але підвищений дослідницький інтерес до міст виник лише в кінці минулого століття в зв'язку зі стрімким розвитком урбанізації. Усе більшого значення набувають так звані світові, або глобальні міста, що формуються як найважливіші вузлові точки світових фінансових ринків і суб'єктів їх відносин. Розкриття закономірностей формування таких глобальних міст, моделей їхнього існування дозволить на основі чинних тенденцій передбачити шляхи розвитку і трансформації всієї світової урбаністичної системи. Здійснюючи економічний аналіз глобальних міст як стратегічних транснаціональних просторів, важливо розуміти, що вони є ареною для формування нових правових домагань на цей простір. Глобальне місто з'явилося як простір, на який заявляє свої права, по-перше, глобальний капітал, що використовує глобальні міста як «організаційний продукт», а по-друге, «обділені» верстви міського населення, що часто не менш інтернаціоналізовані, ніж капітал.

Глобальне місто й мережа цих міст – простір, який, з одного боку, «прив'язаний» до певних місць, а з іншого – це транстериторіальний простір, тому що він поєднує місця, географічно роз'єднані, але які інтенсивно взаємодіють між собою. Глобалізація ж меншою мірою є продуктом глобалізації споживчих ринків. Саме глобальні міста є стратегічними компонентами глобальної економіки. Виділення окремих стратегічних об'єктів у системі глобальної економіки відповідно тягне за собою питання про владу й нерівність у цілому. Крім того, глобальні міста потрібно розглядати як реальні місця, де виконується робота з управління, обслуговування та фінансування глобальної економіки. Маючи місто у фокусі розгляду, по-новому формулюють питання про владу й нерівність з урахуванням того, що саме в глобальних містах зростають «ножиці» між

високозабезпеченими та обділеними верствами населення й «ножиці» між міськими територіями.

Концепція глобального міста безпосередньо пов'язана з концепцією мережної економіки в цілому. Сама природа галузей, що прагнуть до зосередження в глобальних містах (фінанси і спеціалізований сервіс, мультимедійний сектор, телекомунікаційні послуги), вимагає транснаціональних мереж і більшою мірою співробітництва й розподілу праці усередині мереж, ніж міжнародної конкуренції як такої.

На сьогодні чинні концепції та моделі глобальних міст стикаються з проблемою кордонів принаймні двічі: межі масштабу території як такої і межі поширення глобалізації в організаційній структурі галузей, інституційних систем, місць і тощо. У випадку з глобальним містом доречно розглядати таку стратегію, яка акцентує швидше основну динаміку, ніж міську одиницю як контейнер що вимагає територіального обмеження. Виділення основної динаміки процесу глобалізації серед сучасних глобальних міст світу та її просторового характеру (у звичайному і цифровому просторі) не вирішує остаточно проблему кордонів, але бере до уваги до сить очевидний компроміс між виділенням ядра, або центрального моменту, цієї динаміки та її інституційним і просторовим поширенням.

Незважаючи на низку проблем суспільної життєдіяльності (замкнений простір, бідність, відчуженість людей, шум, бруд і повсякчасна напруга), міста спонукають людей і дозволяють розвиватися з метою задоволення викликів новоутворюючої постіндустріальної економіки. Саме міста є центрами і каналами глобальних товарних, фінансових, людських й інформаційних потоків. Сучасні міста стають свідками динамічних змін, які не мали місця в минулому. Навіть будучи економічно відсталим, кожне місто поступово стає учасником глобалізаційних процесів і займає там власну нішу.

Формування глобальних міст спричинено історичними чинниками, географічними факторами (місцерозташування), розвитком торгівлі, особливо міжнародної. Тобто світові міста за своїм походженням сягають історичної давнини, коли саме торгівля відігравала найважливішу роль у становленні світової економіки. Глобальні міста є дещо сучаснішим феноменом, який виник завдяки стрімкому розвитку фінансового сектора, сектора послуг й індустрії розваг, інноваціям та інформаційним технологіям, тобто саме економічний вплив мав вирішальне значення для їх появи.

Глобальні міста відіграють провідну роль у становленні глобальної економіки завдяки формуванню глобальної інформаційної інфраструктури, інтеграції інформаційних ресурсів усіх рівнів, обсягів і масштабів, безпрецедентному збільшенню мобільності фінансових, матеріальних і людських потоків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України "Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року" від 30 вересня 2019 р. № 722/2019.
2. Денисенко О. О. Процес метрополізації та його просторові форми / Географія в інформаційному суспільстві / О. О. Денисенко : зб. наук. праць. – У 4-х тт. – К. : ВГЛ Обрії, 2008. – Т. II. - С. 88-90.
3. Кастельс М. Информационная экономика: экономика, общество и культура / М. Кастельс. – М., 2000. – 460 с.
4. Пирог О. В., Максимчук Я. С. (2017). Концептуальні засади глобальних міст: наукові підходи до визначення сутності. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Світове господарство і міжнародні економічні відносини. Т. 25, Вип. 9. С. 59–69.
5. Сталий розвиток суспільства: [навчальний посібник] / А. Садовенко, Л. Масловська, В. Середя, Т. Тимочко. – [2 вид.]. – К., 2011. – 392 с.
6. Abdulgamidov N., Gubanov S. Dvojnye standarty odnopoljusnoj globalizacii // Jekonomist. — 2002. — № 12.
7. A. Dolinskiy, [Discourse on the public diplomacy], International protests, 1 (2011) 30–39 p.
8. Bourdeau-Lepage L. Advanced services and city globalization on the Eastern fringe of Europe, Belgeo, 2007, 1, pp. 133-146.
9. Camagni R. (2001), "The economic role and spatial contradictions of global city-regions : the functional, cognitive and evolutionary context", in Scott A. A. (Ed., 2001), Global City-Regions. Trends, Theory, Policy, Oxford University Press, Oxford, pp. 96-118.
10. Castells M. (1993), "European Cities, the Informational Society, and the global Economy", Tijdschrift voor economische en sociale geografie, 84, 4, pp. 247-257.
11. Chase-Dunn C.K. 1985. The System of World Cities, A. D. 800-1975 // Urbanization in the World-Economy. New York: Academic Press.

12. Cohen R.B. 1981. The new international division of labor: multinational corporations and urban hierarchy // *Urbanization and Planning in Capitalist Society*. New York: Taylor & Francis.
13. Dunning J. H. *Explaining International Production*. Routledge Revivals, 2015.
14. D.G. Popov, V.V. Fokina, [The Role of “Global Cities” in the Modern System of International Relations], *Administrative consulting*, 2 (2015) 50–54.
15. Flora P. (2000), *Stein Rokkan : Staat, Nation und Demokratie in Europa*, Suhrkamp, Frankfurt am Main.- 87 p.
16. Friedmann J. 1986. The World City Hypothesis // *Development and Change*. Vol. 17.
17. Friedmann J. *Where We Stand: a Decade of World City Research* / J. Friedmann // *World Cities in a World System* / Ed. by P. Knox, P. Taylor. – Cambridge : Cambridge University Press, 1995. – P. 23.
18. *Globalizacij a mirovoj jekonomiki: vyzovy i orientiry: Monogr.* / V. V. Zubenko [i dr.]. — M.: Dashkov i K, 2012.
19. Hall P.G. 1966. *The World Cities*. London: Weidenfeld & Nicolson.
20. Hamnett C. “Why Sassen is Wrong : A Response to Burgess”, *Urban Studies*, 33, 1, pp. 107-110.
21. Hamnett C., *Unequal City. London in the Global Arena*, Routledge, London.- 28 p.
22. Hausermann H. and Haila A. (2004), “The European City : A Conceptual Framework and Normative Project”, in Kazepov Y. (Ed.), *Cities of Europe. Changing Contexts, Local Arrangements, and the Challenge to Urban Cohesion*, Blackwell, Oxford, pp. 43-64.
23. Hohenberg P. and Lees L.H., *The Making of Urban Europe 1000-1994*, Harvard University Press, Cambridge.
24. Inozemcev V. *O prizrakah i real'nosti // Svobodnaya mysl'*. — 2003. — № 4
25. J. Friedmann, *The World City Hypothesis*, *Development and Change*, 17 (1) (1986) 69–83.
26. J.S. Nye, *Soft Power. The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, Cambridge, 2004.- 57 p.

27. Katz B., Bradley J. 2014. *The Metropolitan Revolution*. Washington: Brookings Institution Press.
28. King A. *Global Cities: Post-Imperialism and the Internationalization of London*. London, 1990.-99 p.
29. Le Gales P. (2011), *Le retour des villes européennes, Sociétés urbaines, mondialisation, gouvernement et gouvernance*, 2e édition augmentée d'une préface inédite, Presses de la Fondation Nationale des Sciences Politiques, Paris.
30. N.S.Rozov, [Geopolitics, geoeconomy and geoculture; the interconnection of the dynamic spheres in history], *Social sciences and modernity*, 4 (2011) 107–120.
31. Pan'kov V. S. *Globalizacij a jekonomiki: nekotorye diskussionnye voprosy // Bezopasnost' Evrazii*. — 2008. — № 1.
32. P. Dicken, *Global Shift: The Internationalisation of Economic Activity*, London, 1992.- 93 p.
33. Perskaja V., Gluhovcev V. *Mnogopoljarnost': mifilireal'nost'?* (Geoekonomicheskie aspekty). — M.: Jekonomika, 2011.
34. P.J. Taylor, *New Political Geographies: Global Civil Society and Global Governance through World City Networks*, *Political Geography*, 24 (2005).-P 703–730.
35. Rosenau J. 1990. *Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity*. Princeton: Princeton University Press.-103 p.
36. R.Ch. Hill, Kuniko Fujita, *The Nested City*, in: A.J. Jacobs (ed.). *The World's Cities: Contrasting Regional, National and Global Perspectives*, Routledge, London, 2013. Pp. 119–128.
37. R. Collins, *Civilizations as Zones of Prestige and Social Contact*, *International Sociology*, 16 (3) (2001) 421–437.
38. Sassen S. 1991. *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princeton: Princeton University Press.
39. *Sovremennye global'nye transformacii i problema istoricheskogo samoopredelenij a vostochnoslavjanskih narodov: Monogr. / pod red. Ch.S. Kirvelja*. 2-e izd. — Grodno: GrGU, 2009.

40. S. Sassen, *The Global City: New York, London*, Princeton Univ. Press, Princeton, 2001.
41. Shishkov Yu. Realii sovremennoj ehkonomiki i arhaika gosudarstvennogo regulirovaniya // *Mezhdunarodnye processy*. — 2010. — № 1 (22).
42. S. Jasanoff, *Dreamscapes of modernity: Sociotechnical imaginaries and the fabrication of power*, in: S. Jasanoff, Sang-Hyung Kim, Univ. of Chicago Press, Chicago, London, 2015.- 33 p.
43. Tarasova O. A. Globalizacij akakjekonomicheskij process: ponjatie, jetapy // *Vestnik JarGU. Serija Gumanitarnye nauki*. — 2013. — № 1 (23).
44. Taylor M. and DERUDDER B. (2004), “Porous Europe : European Cities in Global Urban Arenas”, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 95, 5, pp. 527-538.
45. Taylor P., Derudder B., Hoyler M., Pain K. and Witlox F. (2011), “European Cities in Globalization”, in Taylor P., Ni P., Derudder B., Hoyler M., Huang J. and Witlox F. (Eds.) (2001), *Global Urban Analysis. A Survey of Cities in Globalization*, Earthscan, London, pp. 114-136.
46. Taylor M. and Hoyler M. (2000), “The spatial order of European cities under conditions of contemporary globalisation”, *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 91, 2, pp. 176-189.
47. Taylor P.J., Beaverstock J.V., Smith R.G. 1999. *A Roster of World Cities // Cities*. Vol. 16.
48. Taylor P.J. 2005. *New Political Geographies: Global Civil Society and Global Governance through World City Networks // Political Geography*. Vol. 24.
49. Taylor P. *States and World Cities: the Rise and Demise of Their Mutuality*. In: «*World Cities in a World-Economy*». Cambridge, 1995.- 65 p.
50. Vallerstajn I. *Mifologiya smutnogo vremeni*. — M.: FIAN, 2002.-108 p.
51. Vallerstajn I. *Rossiia i kapitalisticheskij mir-ehkonomika // Svobodnaya mysl'*. — 1996. — № 5.
52. Vojteshonok G. A. *Investicionnaya deyatel'nost': skrytye resursy processa transformirovaniya ehkonomiki Rossii: Avtoref. dis. ... k.eh.n.* — M., 1998.-115 p.

53. Volgina N. A. Mezhdunarodnoe proizvodstvo: osobennosti, tendencii, perspektivy: Avtoref. dis. ... d.eh.n. — M., 2009.
54. <https://www.un.org/ru/ga/> - офіційний сайт Генеральної Ассамблеї ООН.
55. <https://www.kearney.com/global-cities/2020> - офіційний сайт Глобальний індекс міст.
56. <http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2015/05/Principle-9.-European-chart>. - Маніфест нової урбаністики.
57. <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/about-us.html> - офіційний сайт ООН України.
58. <https://www.kearney.com/global-cities/2020>- офіційний сайт Global Cities Index.
59. <https://www.mckinsey.com> – офіційний сайт McKinsey&Company.
60. Вагин В. В. Городская социология / В. В. Вагин [электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://vasilievaa.narod.ru>.
61. Демичева А. В. (2016). Глобальні міста та їх позиціонування у просторі сучасних міжнародних відносин. Молодий вчений, 2, С.241–245. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_2_59.
62. Скавронська І. (2014). Світові і глобальні міста: подібності і відмінності. Схід. NO 4 (130) pp.61–64. URL: <http://skhid.kubg.edu.ua/article/view/26690/24235>.
63. Global Cities Report (2019). URL: <https://www.atkearney.com/global-cities/2019>.
64. Global Cities Report (2018). URL: <https://www.atkearney.com/global-cities/2018>.
65. Globalization and World Cities Research Network]. Available at: <http://www.lboro.ac.uk/gawc/> (accessed 24.05.2021).
66. Global Power City Index 2017. Summary. Available at: http://www.mori-m-foundation.or.jp/pdf/GPCI2017_en.pdf (accessed 24.05.2021).
67. Kotkin J. (2014) Size is not the Answer: The Changing Face of the Global City, Civil Service College, 27 p. URL: https://www.chapman.edu/wilkinson/_files/the-changing-face-of-the-global-city.pdf.
68. Sassen Saskia (2005). The Global City: introducing a Concept. Brown Journal of World Affairs. Vol XI. Issue 2. P. 27–43. URL: <http://www.saskiasassen.com/pdfs/publications/the-global-city-brown.pdf>.

69. Sustainability (2015). Sustainable Development Strategy for the Global City: A Case Study of Sydney Richard Hu, c.4555 URL: <https://www.cityofsydney.nsw.gov.au/vision/sustainable-sydney-2030>.
70. The Institute for Urban Strategies (IUS) at the Mori Memorial Foundation]. Available at: <http://morim-foundation.or.jp/wordpress/english/ius2> (accessed 24.05.2021).
71. World Cities Report 2016 Urbanization and Development: Emerging Futures (2016) URL: <https://www.sdgfund.org/world-cities-report-2016-urbanization-and-development-%E2%80%93-emerging-futures>.